
ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРОВАНИХ МІГРАНТАМИ ОРГАНІЗАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКИХ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ У ЕСТОНІЇ)

PARTICULARITIES OF MIGRANT-RUN ORGANISATIONS ACTIVITIES (CASE OF UKRAINIAN FORCED MIGRANTS IN ESTONIA)

Володимир Гнатюк¹

*Національний університет «Львівська політехніка»
(вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, Україна, 79013)*

Volodymyr Hnatiuk

*Lviv Polytechnic National University
(12, Stepana Bandery Str., Lviv, Ukraine, 79013)*

Отримано: 20.08.2025. Затверджено: 14.10.2025

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено особливості громадських організацій, які створені та очолені українськими вимушеними мігрантами в Естонії після початку повномасштабної війни росії проти України, зокрема через два виміри — структурно-організаційний і функціонально-діяльнісний. Перший показав, що узагальнені ознаки не є універсальні для всіх організацій мігрантів, оскільки часто виникає гібридизація моделей, де новітні підходи поєднуються з традиційними діаспорними структурами. Більше того, новоутворені організації відображали сучасніші, більш гнучкі та адаптивні форми громадської самоорганізації з акцентами на мережеве управління, цифрові комунікації та прагматичний функціоналізм. Другий продемонстрував, що спектр напрямів діяльності об'єднань є багатовекторним, що створило підґрунтя для формування комплексної системи підтримки для новоприбулих. Така багатофункціональність обу-

¹ PhD з політичних наук, науковий співробітник; orcid 0000-0002-2608-659X; e-mail: v.v.hnatiuk@gmail.com

мовила інтеграційний ефект, посилила здатність об'єднань виступати посередниками між громадою та інституціями приймаючої держави. Визначено, що під поняттям «мігрантська громадська організація» слід розуміти інституалізовану форму об'єднання осіб, котрі були змушені залишити територію своєї держави та переселилися в іншу країну, а її метою є колективне подолання викликів, пов'язаних із процесами адаптації та інтеграції до нових соціокультурних умов, збереження національної ідентичності, мовних та культурних практик, а також традицій та обрядів своєї громади. Виділено, що новоутворені об'єднання репрезентують специфіку волонтерського типу, для якого характерні гнучкість, адаптивність і швидке реагування на виклики кризового середовища. Також було відзначено про тенденцію поступової інституціоналізації, коли *ad hoc* ініціативи переходили до більш стійких і функціонально розгалужених організаційних форм. Розглянуто і виділено маркери для характеристики явища мігрантська організація як спільного підґрунтя для їх типологізації. У статті запропоновано типологізацію таких об'єднань, спектр якої акумулював різні види — від волонтерських, професійних, етнічних до мережевих, гібридних та політичних організацій. Обґрунтовано думку, що українські мігрантські організації в Естонії не тільки задовольняли нагальні потреби новоприбулих, а й формували ширші соціальні практики, які зміцнювали громадянське суспільство та сприяли інтеграційним процесам у приймаючій країні.

Ключові слова: українські вимушені мігранти; мігрантські громадські організації; Естонія; типологізація мігрантських організацій; міграція.

ABSTRACT

This article analyses the specific features of civil society organisations established and led by Ukrainian forced migrants in Estonia after the outbreak of Russia's full-scale war against Ukraine. The analysis is conducted through two dimensions — structural-organisational and functional-activity. The first demonstrates that generalised characteristics are not universal for all migrant organisations, as hybridisation of models often occurs, combining innovative approaches with traditional diasporic structures. Moreover, the newly founded organisations reflected more contemporary, flexible and adaptive forms of civic self-organisation, emphasising network governance, digital communication, and pragmatic functionalism. The second reveals a multi-vector spectrum of activities that laid the groundwork for building a comprehensive support system for newcomers. Such multifunctionality generated an integrative effect and enhanced the capacity of these associations to act as mediators between the migrant community and host-state institutions. The concept of a «migrant civil society organisation» is defined as an institutionalised form of association of individuals who were forced to leave their country and resettle elsewhere, with the aim of collectively overcoming challenges related to adaptation and integration into new sociocultural environments, while also preserving national identity, language, cultural practices, and community traditions. Ukrainian migrant organisations in Estonia predominantly represent the volunteer type, characterised by flexibility, adaptability and rapid responsiveness to crisis conditions. At the same time, they display a tendency towards gradual institutionalisation, as *ad hoc* initiatives have evolved into more stable and functionally differentiated organisational forms. Drawing on a body of scholarly literature, the article develops markers for characterising migrant organisations as a shared foundation for their typologisation. A typology is proposed that incorporates a spectrum of organisational forms — ranging from volunteer-based, professional, and ethnic to networked, hybrid, and political organisations. It is argued that Ukrainian migrant organisations in Estonia not only met the urgent needs of displaced persons but also contributed to the formation of broader social practices that strengthened civil society and facilitated integration processes in the

host country.

Key words: Ukrainian forced migrants; migrant-led civil society organizations; Estonia; typology of migrant organizations; migration.

I. ВСТУП

Міграційні процеси у сучасному світі все більш інтенсифікуються. Якщо їх масштаби в просторовому аспекті охоплення збільшити мало ймовірно, оскільки складно сьогодні знайти місце, де цей феномен все ще не протікав (окрім дійсно екзотичних частин планети Земля), то за своїми обсягами потоків міграція лише зростає. Як мінімум через невпинну в наш час тенденцію збільшення чисельності населення, а як максимум — через різні техногенні та соціальні катастрофи, серед яких слід відзначити соціально-економічні кризи, громадянські заворушення та (у контексті останніх подій) війни. Наприкінці ХХ сторіччя дослідники¹ вперше зазначили про явище *epoca міграції*, яке відтоді концептуально розширилося від свого початкового варіанту. Однак попри певне узагальнення цього періоду за минулі три декади, його особливості у часовому аспекті відрізнялися за складом учасників, обсягами і наслідками (суспільно-політичні, демографічні, культурні, економічні і т.п.), які виникли у післяміграційній фазі у країнах перебування або навіть у межах цілих регіонів.

Не так давно ми були свідками численних хвиль біженців з Близького Сходу (Сирія та Ірак) і Центральної Азії (Афганістан). До цього потоки мігрантів йшли — зрештою, і досі це продовжуються до тепер — з країн Північної Африки (Марокко, Туніс і Лівія). Наслідки таких процесів багато європейських держав відчують на собі вже сьогодні, коли статус титульної нації на регіональному і локальному рівнях визначається з позиції кількості її представників як меншина. З іншого боку, після початку широкомасштабного вторгнення військ росії на територію України 24 лютого 2022 р. країни Європи та інші частини світу (здебільшого США і Канада) отримали найбільший потік вимушених мігрантів від закінчення II світової війни, який комплексно на

¹ Див.: Castles S., Miller M. (1993). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (1st edn.). New York: The Guilford Press. 306 p.

липень 2025 р. склав понад 5,6 млн осіб¹. Незважаючи на відмінності, як одні свого часу, так й інші вже зараз, ці мігранти осмислювалися як фактор для суспільного розвитку — найбільш ефективного і поступального. Такі процеси, як інтеграція та асиміляція новоприбулих, відбувається *aposteriori* по-різному: за швидкістю, обсягами і всеосяжністю. Однак, попри це, важливим (а головне об'єднуючим для цього дискурсу) каталізатором є наявність інституційної складової, зокрема входження до спільноти (а додатково активна діяльність у ній), що стає певним показником приналежності поза межами Батьківщини. Вона може трактуватися з позиції етносу, релігії, національно-культурних особливостей та інших маркерів, тобто того, що згруповує людей у цілісність (як хаотичну, так і добре організовану) у суттєво іншому або навіть частково схожому середовищі.

Таким чином, структурні утворення іммігрантів посідають важливе місце в процесі їхньої адаптації до нових умов перебування. І хоча вони можуть різним способом бути сформовані і мати відмінний юридичний статус (формальний чи неформальний) навіть в межах однієї країни, проте функціонально їхня природа схожа, яка тільки диференціюється за напрямками діяльності. При цьому, це не означає, що мігрант не може паралельно або пізніше увійти до організацій, що засновані/керовані представниками корінної нації або інших етнічних меншин. Проте, зазвичай, індивід більше довіряє тим особам, які мають ідентичні маркери приналежності до певної групи, які виділялися раніше. Як наслідок, структури, тобто громадські організації, відіграють широкий діапазон ролей, як *осередків* національно-культурного, релігійного або освітньо-навчального життя, *центрів* надання різнопрофільної допомоги (правової, психологічної та інформаційної), *місця* для комунікації та поширення досвіду тощо. Зрештою, організації стають не останнім суб'єктом у налагодженні міжкультурних взаємодій між мігрантами та населенням країни перебування. Це, у свою чергу, окреслює передумови для готовності сторін до спільних дій, посилення їх згуртованості у соціумі, а також передбачає формування сподівань надійності цього зв'язку. Як результат, громадські організації (за аналогом політичних партій, проте з іншим функціональ-

¹ UNHCR (2025). Ukraine Refugee Situation — Data Explanatory Note. Operational Data Portal. Retrieved July 30, 2025. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

ним навантаженням) стають *мостом* у громадянському суспільстві, з одного боку, між мігрантами загалом (діаспорою та новоприбулими), а з іншого — між ними і корінним населенням. Також він символічно відображає активізм мігрантів і його рівень щодо проявів його відповідників у політичній системі.

Не всі іммігранти долучаються до вже діючих організацій або заснують свої, але та частина, для якої це актуально, зберігає у собі потенціал національно-культурного самоусвідомлення поза Батьківщиною та водночас високий рівень інтеграції у новому середовищі. Тобто це наявність ситуації, коли поєднуються ефективна і реактивна *адаптація* до інших умов життя, відбувається об'єктивна різнопланова *асиміляція* і загострюється відчуття *афіліації* до референтної групи, якою у той момент часу (а можливо, і надалі також) стає раніше сформоване коло соціалізації у широкому розумінні. Історично це можна спостерігати у багатьох випадках по всьому світу. Українські вимушені мігранти, які стали реальністю для низки країн Європи вже понад три роки тому, є також таким аналогом.

Проте більшість міграційно орієнтованих досліджень спрямовані на вивчення питань, що пов'язані з кількісними показниками обсягів потоків переміщених, процесів інтеграції за різними вимірами (економічним, соціальним, культурним тощо) або виявленням тенденцій стосовно перспектив їхнього повернення та ін. Натомість проблема громадської активності крізь призму мігрантських організацій тільки нещодавно почала вивчатися зарубіжними вченими. Ще менше вона розглядається українськими дослідниками. Таким чином, попри наявні попередні висновки, які демонструють цінність можливих результатів, проблематика залишається лише на стадії свого поширення та популяризації серед науковців. В контексті *епохи міграції*, продовження російсько-української війни, інших локальних конфліктів та соціально-економічних криз у світі, міграційні процеси значно посилили зміни демографічної ситуації у багатьох державах. Останні без того потребують нових трудових ресурсів, зважаючи на старіння націй та зменшення народжуваності в економічно розвинутих системах. Як наслідок, виглядає цілком дивною ситуація — принаймні, у науковому дискурсі, — чому така тема досі маловивчена. У світлі реалій аналіз структури та специфіки функціонування громадських організацій, які засновані та очолені мігрантами, є одним з важливих питань для

подальшої інтеграції новоприбулих у чинних країнах перебування. Оскільки для багатьох з них такі утворення є невід'ємною платформою в процесі соціалізації. Українці, які вимушено покинули Батьківщину після 24 лютого 2022 р., не стали винятком у цій ситуації. Проте, на відміну від інших, вони показали значно вищий рівень інтеграції у систему і більше прикладів соціальних взаємодій з населенням країни. Іншими словами, українці постали більш відкритими до змін та швидшими на адаптацію до них. При цьому, будучи ближчими до європейських народів з позиції цивілізаційного дискурсу. Тому не менш суттєво зрозуміти, наскільки відповідні українські організації за кордоном відрізняються від інших діючих мігрантських аналогів, що вже були досліджені в науковій літературі. Це покаже спільні точки дотику або ні у концептуалізації та типологізації феномену. Це важливо у контексті дослідницьких узагальнень, які за останні роки почали з'являтися серед опублікованих робіт вчених.

Дослідження громадських організацій, що створені і в подальшому очолені мігрантами у їх країнах перебування, у міграційних розвідках досить нова тема, яка за останню декаду лише почала активно розглядатися вченими. Така ситуація обумовлена декількома методологічними чинниками (їх список не обмежується ними), а саме:

- а) тим фактом, що глибинні інтерв'ю є проявом суб'єктивного досвіду опитаних, їхніх позицій, ставлення, переконань, цінностей, оцінок і т.д., через що такі дані потребують обережної та неупередженої інтерпретації відповідно до дискурсу, в контексті якого осмислюються;
- б) складністю репрезентації усіх категорій респондентів, котрі можуть бути надто широкими і варіативними за різними маркерами аналізу, зокрема сферами діяльності, способами залучення фінансів, рівнем просторового функціонування, наявністю мережі зв'язків та взаємодій із суб'єктами та ін.;
- в) своєю часоємністю та необхідністю оволодіння навичок інтерв'ювання хоч на базовому мінімальному рівні, аби дані були якісними та повноцінними.

Таким чином, такі розвідки є менш популярними серед науковців, а навіть якщо вони й існують, то значно у нижчій репрезентації з-поміж опублікованих робіт. Річ у тім, що попри переваги від діджиталізації (наявність веб-сайтів або сторінок у соціальних мережах),

все-таки можливість отримати найцінніші дані — найбільш повні та актуальні — зосереджуються завдяки інтерв'юванням. Це дає свої дослідницькі результати, але вплинуло на їх обсяги. Тим не менш, питання все частіше з'являється у наукових дискусіях, зважаючи на об'єктивні міграційні процеси навколо нас та важливість потенційно здобутих висновків.

Загалом наукова література може бути розглянута через три контексти, які логічно впливають для досягнення мети статті. По-перше, джерела, де описано феномен «мігрантських організацій» на прикладі інших переміщених осіб, ніж українці. По-друге, праці, у яких зарубіжні вчені розглянули досвід українських мігрантів. По-третє, власне дослідження українських науковців щодо наших співвітчизників або представників діаспори.

У цілому аналіз тематичних джерел продемонстрував, що продовж останніх років науковці дедалі більше звертають увагу на роль громадських організацій у підтримці мігрантів та біженців, особливо в умовах глобальних криз. Важливим напрямом розвідок стала здатність таких організацій заповнювати інституційні прогалини у державі, сприяти репрезентації політичної суб'єктності мігрантів і створювати альтернативні моделі соціальної інтеграції.

Одним із ключових векторів досліджень стала роль організацій мігрантів у створенні альтернативної інфраструктури солідарності. Зокрема, А. Аленкар і Ї. Ван¹ розглядають цей процес у межах економіки спільного користування, де цифрові засоби мобілізації — комплекс цифрових технологій та онлайн-комунікаційних практик — дають змогу мігрантам генерувати колективні дії поза формальними структурами інтеграції. Подібно до попередньої розвідки, Дж. Цзян і М. Корчинський² демонструють, як уразливі групи мігрантів (наприклад, китайські працівники у Лондоні), формують трудову солідарність завдяки діяльності громадських центрів, які поєднують в собі соціальну

¹ Alencar A., Wang Y. (2022). Precarious Migrants in a Sharing Economy: Collective Action, Organizational Communication, and Digital Technologies — Introduction. *International Journal of Communication*. Vol. 16(13). pp. 5467–5479.

² Jiang J., Korczynski M. (2024). The Role of Community Organisations in the Collective Mobilisation of Migrant Workers: The Importance of a 'Community'-Oriented Perspective. *Work, Employment and Society*. Vol. 38, Issue 2. pp. 339–357. URL: <https://doi.org/10.1177/09500170221138008>

підтримку з політичним представництвом. В обох випадках акцент зміщується з «надання допомоги» до «створення можливостей для дії».

У межах дискурсу авторитарних режимів й обмеження громадянських прав не менш важливим є питання низової мобілізації. Так, дослідження Е. Ван Донген¹ і М. Якимув² висвітлюють контекст, що навіть в ситуації для Китаю можливе формування політичної суб'єктності мігрантів через неформальні та культурні практики. Зокрема, М. Якимув уводить концепт «опору через пристосування», що дозволяє осмислити діяльність неурядових організацій як спосіб трансформації громадянського статусу без відкритого конфлікту з владою. Подібна картина у Перській затоці, де політична активність мігрантів є формально забороненою. М. Бурмейстер-Рудольф³ демонструє як організації мігрантів реалізують неформальне представництво, діючи в *сірій зоні* між гуманітарною підтримкою та політичною адвокацією. Це виокремлює здатність мігрантських ініціатив використовувати обмежені простори дії для впливу на умови їхньої праці і гарантування гідності. Так само і К. Лам⁴ виявив як у Гонконгу організації, що очолені безпосередньо шукачами захисту, формують колективну ідентичність та надають підтримку в іншому політичному середовищі своїм представникам.

В умовах демократичних держав (особливо в Європі) громадські організації часто виступають посередниками між мігрантами та державними інституціями. М. Колліні⁵ зазначає, що в Італії вони компенсують слабкість державної політики зайнятості щодо біженців,

¹ Van Dongen E. (2022). «New Migrant» Organisations and the Chinese Diaspora State(s) in the Twenty-first Century: The Case of Japan. *China Perspectives*. Vol. 131. pp. 17–27. URL: <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.14338>

² Jakimów M. (2017). Resistance through Accommodation: A Citizenship Approach to Migrant Worker NGOs in China. *Journal of Contemporary China*. Vol. 26. Issue 108. pp. 915–930. URL: <https://doi.org/10.1080/10670564.2017.1337316>

³ Burmeister-Rudolph M. (2024). «Do good and talk about it»: informal representation and migrant-led civil society organizations' mediation between low-wage labour migrants and state institutions in the GCC countries. *Comparative Migration Studies*. Vol. 12. Article 56. URL: <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00417-9>

⁴ Lam K. W. K. (2024). The Roles of Asylum Seeker-Led Organisations in Settlement Processes and Determinants: Evidence from Hong Kong. *Journal of International Migration and Integration*. Vol. 25. pp. 2431–2448. URL: <https://doi.org/10.1007/s12134-024-01179-0>

⁵ Collini M. (2022). The Role of Civil Society Organisations in the Integration of Migrants, Refugees and Asylum Seekers in the Italian Labour Market. *Voluntas*. Vol. 33. pp. 897–909. URL: <https://doi.org/10.1007/s11266-022-00489-0>

водночас використовуючи адвокаційні та інноваційні підходи. Е. Гюнцель та інші співавтори¹ демонструють схожі процеси в Німеччині, де організації мігрантів беруть участь у співтворенні соціального захисту, проте змушені адаптуватися до бюрократичних механізмів, що іноді обмежують їхню автономію. К. Хоеш² додає, що так званий бум мігрантських організацій після 2015 р. супроводжувався явищем *проектманії* — залежності від короткострокових програм фінансування, що загалом загрожувало стійкості відповідних структур. У Туреччині, згідно з висунутими пропозиціями у дослідженні У. Суната і С. Тосун³, була виділена окрема категорія для таких організацій — NGO-R (*non-governmental organizations-refugees*), які поєднували гуманітарну допомогу, правовий захист і соціальну роботу, реагуючи на наслідки масового притоку сирійців у середині II десятиріччя XXI сторіччя. Згодом О. Зіхніоглу і М. Далкіран⁴ наголосили та тому, що такі *мігрантські організації* посприяли перетворенню соціального капіталу на соціальну згуртованість, постаючи мостами поміж приймаючими та прийнятими спільнотами.

У випадках погіршення умов стабільності або криз, як-от пандемія COVID-19 та різні війни у світі, роль громадянського суспільства посилюється. В. Еспіноза разом із своїми колегами⁵ виділили три типи державних відповідей на прикладі країн Латинської Америки (інклюзивна, сегментована, виключальна) та підкреслили, що саме громадські організації постали ключовими акторами для забезпе-

¹ Günzel E., Benz M., Petermann S. (2022). Migrant Organizations and Their Networks in the Co-Production of Social Protection. *Social Sciences*. Vol. 11. Issue 12. Article 585. URL: <https://doi.org/10.3390/socsci11120585>; Günzel E., Kellmer A., Klammer U., Schlee T. (2023). Contested Welfare: Migrant Organizations in Search of Their Role in the German Welfare State. *Social Sciences*. Vol. 12. Issue 2. Article 90. URL: <https://doi.org/10.3390/socsci12020090>

² Hoesch K. (2024). Migrant Organisations on the Rise after 2015/2016? Between «Projectitis» and the Formation of New Structures and Types. *Social Sciences*. Vol. 13. Issue 4. Article 223. URL: <https://doi.org/10.3390/socsci13040223>

³ Sunata U., Tosun S. (2019). Assessing the Civil Society's Role in Refugee Integration in Turkey: NGO-R as a New Typology. *Journal of Refugee Studies*. Vol. 32. Issue 4. pp. 683–703. URL: <https://doi.org/10.1093/jrs/fey047>

⁴ Zihnioğlu Ö., Dalkıran M. (2022). From social capital to social cohesion: Syrian refugees in Turkey and the role of NGOs as intermediaries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 48. Issue 11. pp. 2455–2472. URL: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2047908>

⁵ Espinoza V. M., Prieto Rosas V., Zapata G. P. et al. (2021). Towards a typology of social protection for migrants and refugees in Latin America during the COVID-19 pandemic. *Comparative Migration Studies*. Vol. 9. Article 52. URL: <https://doi.org/10.1186/s40878-021-00265-x>

чення доступу до допомоги, як мігрантів, у т.ч. біженців. Натомість Ш. Дені¹ фокусує свою увагу на етичних дилемах міжнародних неурядових організацій в Європі, які, надаючи різну допомогу, ризикують легітимізувати дискримінаційні механізми. Однак водночас вони залишаються єдиними структурами, що здатні втрутитися в умовах згорання державного захисту.

Окрему увагу привертає питання взаємності у турботі, порушене в розвідці Д. Туркатті², яка пропонує концепцію «спільноти турботи», де мігранти не лише отримують допомогу, а є тими, хто її активно надає. Це дає змогу переосмислити логіку їхньої інтеграції як процесу двосторонньої взаємодії, а не ієрархічного включення. Також у дослідженні С. Ротер³ вказано на важливості багаторівневої взаємодії поміж мігрантськими організаціями у Південно-Східній Азії, у межах якої поєднання горизонтальних зв'язків і вертикальних альянсів із структурами на міжнародному рівні дозволяє подолати обмеження локального політичного середовища.

Не менш цінною є і наукова література, що представлена роботами вчених, які аналізують громадотворення і діяльність організацій, створених і керованих українцями або орієнтованих на їхню підтримку за кордоном. Ці дослідження (фокус був на зарубіжних авторах) продемонстрували, що українські мігранти — трудові і вимушені — вдало формують сталі осередки національно-культурного, освітнього та релігійного життя, а також активно взаємодіють із громадянським суспільством у країнах перебування.

У своїй праці К. Каурінкоскі досліджує трансформаційні процеси української трудової міграції до Греції, що з часом переростає й організовується в діаспорну спільноту. Акцентується увага на транснаціональному вимірі мобільності, гендерній асиметрії міграційних потоків і на формуванні соціального капіталу та культурних практик самоо-

¹ Dany C. (2024). Between aid and rights: Humanitarian international NGOs responding to the crisis of European refugee protection. *Zeitschrift für Politikwissenschaft*. Vol. 34. pp. 355–372. URL: <https://doi.org/10.1007/s41358-024-00376-8>

² Turcatti D. (2021). Migrant-led organisations as caring communities: towards a re-appreciation of the reciprocal dimension of care. *International Journal of Care and Caring*. Vol. 5. Issue 4. pp. 651–667. URL: <https://doi.org/10.1332/239788221X16226509568576>

³ Rother S. (2023). Multi-level migrant civil society activism in Southeast Asia. *Routledge handbook of civil and uncivil society in Southeast Asia (1st ed.)* / eds. by E. Hansson, M. L. Weiss. Routledge. pp. 346–360. URL: <https://doi.org/10.4324/9780367422080-25>

рганізації. Спираючись на етнографічне дослідження, К. Каурінкоскі відзначила, що навіть за умов *deskilling* та соціального виключення українські мігранти змогли сформувати різні осередки життя, що свідчить про виникнення структурованої діаспори¹.

У спільній роботі Е. Оцепа-Кіцінської і М. Горжалчинської-Кочкодай² здійснено ґрунтовний аналіз практик підтримки українських мігрантів у Польщі після початку повномасштабного вторгнення у 2022 р. Вчені виділяють вирішальну роль громадянського суспільства (зокрема, громадських та благодійних організацій, волонтерських ініціатив і релігійних спільнот) у наданні гуманітарної допомоги на перших етапах кризи, коли державні структури ще не встигли налагодити системну відповідь. Сама польська ситуація розглядається як приклад хаотичної (спонтанної) інституціоналізації допомоги, в межах якої низові ініціативи були поступово інтегровані в політику «тимчасового захисту». Така модель взаємодії між неурядовими акторами та державними інституціями (як продемонстрував час) стала ключовою у формуванні ефективної системи прийому мігрантів.

В іншій праці М. Блашчик і співавтори³ розглядають реакцію муніципалітету м. Вроцлав (Польща) на хвилю вимушених мігрантів з України, як кейс *гнучкового мережевого врядування*. Вчені також відзначили, що громадянське суспільство відіграло провідну роль у першій фазі реагування. Ініціативи стали каталізатором швидкої мобілізації ресурсів та налагодження міжсекторальної координації. Як відповідь (на здобуті успішні результати) муніципалітет почав активно залучати неурядові організації до процесу ухвалення рішень, створивши координаційні платформи і механізми розподілу ресурсів. Таким чином, сформувалася модель інституціоналізації солідарності, сприяючи ефективній реакції на гуманітарну кризу через поєднання врядування із місцевою соціальною активністю.

¹ Kaurinkoski K. (2021). From Labour Migrants to a Diaspora Community? The Case of Ukrainian Migrants in Greece. *Balkanologie*. Vol. 16. No. 1. URL: <https://doi.org/10.4000/balkanologie.2750>

² Ociepa-Kicińska E., Gorzałczyńska-Koczkodaj M. (2022). Forms of Aid Provided to Refugees of the 2022 Russia–Ukraine War: The Case of Poland. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. Vol. 19. Issue 12. Article 7085. URL: <https://doi.org/10.3390/ijerph19127085>

³ Błaszczuk M., Dolińska K., Makaro J., Pluta J. (2023). Governance agility in reception of war refugees from Ukraine: The case of Wrocław, Poland. *Social Policy & Administration*. Vol. 58. Issue 1. pp. 189–204. URL: <https://doi.org/10.1111/spol.12958>

Поряд з цим, розвідки українських дослідників не завжди стосувалися теми безпосередньо, але доповнили уявлення про роль діаспори у підтримці держави та формуванні глобального українського простору в зовсім нових умовах — під час війни. Вчені акцентували свою увагу на мобілізаційних стратегіях діаспори, її політичній суб'єктності і різних викликах у взаємодії з українською державою, частково зауважуючи (як здобуті вторинні висновки) про громадський активізм мігрантів крізь призму організаційної діяльності у країнах перебування.

Серед нечисленних розвідок слід виділити дослідження І. Лапшиної¹, якою розглядається питання мобілізації української діаспори у Великій Британії і Польщі у відповідь на Євромайдан, анексію Криму та війну на Донбасі. Авторка окреслює, як розрізнені громади активізувались, самоорганізувались і стали учасниками гуманітарних, інформаційних і фінансових ініціатив стосовно підтримки України. Порівняльний аналіз *старої* польської і *нової* британської діаспори виявив спільну логіку мобілізації, обумовлену емоційним зв'язком з Батьківщиною. На основі багатьох напівструктурованих інтерв'ю з активістами, волонтерами, бізнесменами і представниками діаспорних організацій, авторка виявила, що ці спільноти (раніше розрізнені або малопомітні) активізувались та трансформувались у впливові актори з чіткою громадянською позицією. Таким чином, було продемонстровано, що діаспора може виступати не лише як джерело матеріальної допомоги, але і як активний суб'єкт транснаціональних змін, що має ресурси, знання та мотивацію впливати на ситуацію в країні походження.

У ще одному дослідженні² І. Лапшина аналізує, як українське суспільство сприймає емігрантів у часи кризи. Авторка вказує на суперечливе ставлення, де: з одного боку, емігрантів визнають важливим джерелом підтримки, з іншого — сприймають з підозрою. Вчена показує,

¹ Lapshyna I. (2019). Do Diasporas Matter? The Growing Role of the Ukrainian Diaspora in the UK and Poland in the Development of the Homeland in Times of War. *Central and Eastern European Migration Review*. Vol. 8. No. 1. pp. 51–73. URL: <https://doi.org/10.17467/ceemr.2019.04>

² Lapshyna I. (2022). Migration and Diaspora at Times of Crisis: Public Perceptions of Emigrants in Ukraine. *Diaspora Engagement in Times of Severe Economic Crisis. Migration, Diasporas and Citizenship* / eds. by O. Anastasakis, M. Pratsinakis, F. Kalantzi, A. Kamaras. Cham: Palgrave Macmillan. pp. 405–431. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-97443-5_17

що публічний дискурс навколо діаспори змінюється: емігранти дедалі частіше сприймаються не як *втікачі*, а як *активні учасники* підтримки держави — матеріально і політично. Водночас у суспільстві зберігається амбівалентність, бо позитивне ставлення до підтримки з-за кордону часто поєднується з критикою еміграції як такої.

Певним чином організаційний аспект діяльності спільноти розкрито у статті Я. Гаргаун¹, в якій підкреслюється, що українська діаспора, починаючи з XIX сторіччя і з особливою активізацією у час війни з росією, відіграла (на надалі продовжує) ключову роль у формуванні глобального українського простору. Такі громади сприяють, як відзначає вчена, і поширенню української культури, і консолідації світового українства, і лобюванню інтересів та формуванню позитивного іміджу України на міжнародному рівні. Як наслідок, громадські організації і культурні центри виступають активними агентами за напрямками своєї діяльності у країнах перебування.

Звертаючись до наукових джерел у контексті Естонії та функціонування там громадських організацій, що створені та/або очолені мігрантами з України, то їх є досить небагато. При цьому, публікацій, що присвячені періоду вторгнення — від лютого 2022 р. і до тепер — в українській науці знайти не вдалося.

Серед робіт слід відзначити про статтю М. Касянчука², де вивчено діяльність громадських організацій української діаспори в Естонії як форм самоорганізації однієї з найбільших у цій країні національних меншин. Автор досліджує мережу українських об'єднань, акцентуючи на їхньому місці у збереженні ідентичності, культурної спадщини та реагуванні на останні виклики, що пов'язані з війною. Також наголошено на питанні активної участі організацій у підтримці воєнних мігрантів і налагодженні міжетнічного діалогу в суспільстві Естонії. Зокрема, подано кількісні дані щодо фінансування, активності об'єднань та їхніх напрямів діяльності.

¹ Гаргаун Я. (2023). *Українська діаспора: вплив на творення глобального українського простору. Старожитності Лукомор'я*. № 3. С. 75–81. URL: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2023.3.214>

² Касянчук М. (2022). Громадські організації української діаспори в Естонії. *Український соціум*. № 2(81). С. 144–154. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2022.02.144>

Частково проблема досліджена у дисертації О. МIRONЮК¹. У роботі фокусується увага на формуванні та діяльності українських громад у країнах Балтії, підкреслюючи їхню роль у культурному житті та підтримці України. Важливим висновком є твердження, що українські громади стали активними осередками самоорганізації, попри виклики асиміляції в умовах домінування в середовищі російськомовного компонента.

Таким чином, спираючись на огляд джерел вище, ми спостерігаємо, як інші дослідники почали активно вивчати феномен *мігрантських організацій* в останні роки. Крім аналізу, відповідне явище піддається концептуалізації та виділенню як специфічної категорії, попри загальні риси серед подібних структур. Це стало каталізатором до проведення порівняльних розвідок, аби знайти спільні (або ні) точки дотику в структурно-організаційному і функціонально-діяльнісному зрізах в просторовому масштабі серед різних етнічно представлених об'єднаннях. Проте дотепер *мігрантські організації* українців, які на рівні з найбільшими за числом особин діаспорами у світі, не включені до наукового дискурсу належним чином. Сьогодні така проблема потребує особливої уваги — дослідницької та суспільної. В час, коли українців поза межами Батьківщини та в самій Україні майже рівна кількість, питання щодо встановлення відносин, їх налагодження, підтримку та зміцнення набирає критичного значення, враховуючи потенційні демографічні, соціально-економічні, безпекові і т.д. чинники функціонування держави надалі. В цьому фокусі дослідження стосовно українців в Естонії є частиною подібних розвідок у майбутньому (так званий *пазл* у картині «світове українство»), а також унікальним, оскільки досі аналогів серед науковців не було опубліковано, як про цю країну, так і про інші.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою статті є висвітлення специфіки громадських організацій, які створені і очолені українськими мігрантами в Естонії, а також їх подальше порівняння з існуючими аналогами, що вже досліджені

¹ МIRONЮК О. (2023). *Громадська та культуротворча діяльність української діаспори в країнах Балтії (кін. XX — поч. XXI ст.)*: дис. ... PhD (Історія та археологія) / КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 232 с.

у міграційних джерелах. Зважаючи на такий контекст, *завданнями* в роботі стали: 1) пошук та аналіз тематичної наукової літератури, на основі якої було розглянуто і виділено маркери для характеристики явища *мігрантська організація*; 2) опрацювання первинних даних, що здобуті внаслідок інтерв'ювання очільників та активістів новоутворених організацій у країні перебування, аби описати їхню особливість — структурно-організаційну і функціонально-діяльнісну; 3) узагальнити отримані результати та здійснити їхнє порівняння з наявними висновками у міграційних джерелах. Як наслідок, *новизною* дослідження став розгляд явища *мігрантська організація* крізь призму активізму українських вимушених мігрантів в Естонії, а також пошук зв'язків (спільних точок) з відповідними аналогами на предмет їхньої подібності.

Розвідка за своїм змістом і варіантом об'єднання акцентів аналізу є *новим* форматом, оскільки і дотепер зазначений вище феномен недостатньо вивчений українськими вченими (а на прикладі Естонії тим більше) за понад три роки від початку повномасштабного вторгнення на терени України. Також проблематика статті розширює дискурс, який, з одного боку, демонструє випадок однієї країни, а з іншого — пов'язує його з існуючими висновками щодо узагальненого підходу. Саме тому *актуальність* роботи полягає у цінності знань про специфіку громадських організацій, які очолюють і якими керують мігранти з України. Це надає комплексне розуміння про демографічні втрати, яких зазнала держава, з глибшої позиції, ніж параметри «вік», «стать», «регіон походження» і т.д. Це показує і рівень громадського активізму українців, котрі в нових умовах проявляють себе, не як пасивні та закриті для соціальних взаємодій індивіди, що очікують тільки на допомогу від системи, а як ті, що здатні організовувати своє життя та швидко адаптуватися до змін, попри травматичний досвід. Насамкінець це також ілюструє, наскільки воєнні мігранти (і чи дійсно це так) відрізняються у громадській діяльності від інших біженців або особин зі статусом тимчасового захисту в процесі організації та керівництва новоутворених об'єднань. Це досвід, який може перейняти громадський сектор не лише країн перебування українців, де така діяльність лише зароджується, а й Україна, для якої в контексті інтеграції до європейського простору він буде не зайвим.

У дослідженні використано загальнонаукову *методологію*. Під час пошуку та розгляду наукових тематичних джерел, а також опрацюванні первинних даних використані такі *методи*, як аналіз і синтез. Серед *інструментів* слід виділити і порівняльний, і системний підходи, завдяки яким здобуті висновки узагальнено у відповідності до стандартизованого алгоритму осмислення (досвід попередніх розвідок) та здійснено компаративний аналіз, аби виокремити подібні/відмінні аспекти. Таким чином, це надало можливість, як висвітлити унікальний випадок щодо однієї держави, так і по відношенню до специфіки феномену *мігрантська організація* в інших країнах на спільних принципах аналізу.

При цьому, у статті використано первинні дані, що здобуті у попередньому дослідженні «Громадотворення українців в Естонії», виконаного Міжнародним інститутом освіти, культури і зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» у партнерстві з «Асоціацією українських організацій в Естонії» (Таллінн, Естонія). Його метою було визначити та описати ключові аспекти діяльності й громадотворення української діаспори в Естонії, вивчити особливості залученості українських воєнних мігрантів у середовище діаспорної громади і питання формування нових українських спільнот. В процесі збору даних були застосовані три аналітичні стратегії: кабінетний аналіз, кількісна та якісна методології.

Реалізація якісної частини дослідження полягала у проведенні інтерв'ю — глибинних напівструктурованих — з представниками українських громадських організацій в Естонії. Відповідний методологічний інструментарій надав змогу зібрати інформацію (або її деталізувати) про громадські утворення українців, їхні організаційно-структурні і діяльнісні аспекти функціонування, зокрема напрями роботи, шляхи залучення фінансування, труднощі та канали комунікації. Загалом за період від червня до вересня 2024 р. було організовано 12 інтерв'ю, з яких частина — з керівниками або активістами організацій, що виникли після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України. Пошук респондентів здійснювався завдяки підтримці партнера дослідження («Асоціація українських організацій в Естонії») та методу «снігової кулі». Формат проведення інтерв'ю був дистанційним — на платформі Zoom. Запитальник скла-

дався з тематичних блоків на понад 30 питань, що був адаптований відповідно до специфіки кожної групи респондентів.

Аналіз основного тексту дослідження фокусується на таких аспектах. По-перше, короткий розгляд специфіки динаміки міграційних процесів з України в Естонію після початку повномасштабного вторгнення. По-друге, висвітлення феномену мігрантська організація, що були створені та/або керовані на момент опитування українськими вимушеними мігрантами на прикладі цієї країни, крізь призму вимірів — структурно-організаційного та функціонально-діяльнісного. І, по-третє, узагальнення знань за певними параметрами про організації мігрантів, що отримані через аналіз тематичних джерел та опрацювання первинних даних.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Естонія як представник Європи та Європейського Союзу після вторгнення росії на терени України стала для багатьох українців наступним місцем їхнього перебування. Згідно зі статистичними даними Управління верховного комісара ООН у справах біженців (або УВКБ ООН), станом на 31 травня 2025 р. було подано понад 66 тис. заявок на отримання статусу особи з тимчасовим захистом (або інших аналогів), а з них майже 41 тис. його вже отримала¹. При цьому, слід зауважити, що попри не такі великі обсяги новоприбулих, як в інших країнах, ця держава дотепер перебуває у трійці за показником частки українських воєнних мігрантів відносно населення країни. Зважаючи, що останнє складає майже 1,37 млн осіб, то ця ситуація — приїзд близько 3 % від всіх жителів країни — суттєва².

Загалом міграція українців до Естонії була нерівномірною та зазнала змін — кількісно, за віковими та гендерними параметрами — протягом усіх трьох років. Зокрема, більшість з них прибула до країни і отримала статус в перший рік повномасштабного вторгнення. Надалі темпи прибуття українців знизилися, але стабілізувалися на рівні 500–2000 осіб з тимчасовим захистом щоквартально. Хоч інколи обсяги були меншими, а ще рідше — більшими.

¹ UNHCR (2025). Ukraine Refugee Situation — Data Explanatory Note. Operational Data Portal. Retrieved July 30, 2025. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

² Statistics Estonia (2025). Population figure. Retrieved July 30, 2025. URL: <https://stat.ee/en/find-statistics/statistics-theme/population/population-figure>

Натомість за гендерним розподілом ситуація з воєнними мігрантами стала: (а) за тенденцією свого розвитку максимально подібною, коли стартові і фінішні позиції — кількісні обсяги мігрантів зі статусом на певний момент часу — часто співвідносилися, як майже 2:1 або 2,5:1 на користь жінок (хоч на 2025 р. цифра стала більш збалансована); і (б) взаємозалежною, коли на початку частка жінок була вищою ($\approx 73\%$), в період II кварталу 2023 р. вона зменшується ($\approx 64\%$), а на кінець II кварталу 2025 р. сягає вже $\approx 60\%$ (відповідно, частка чоловіків за весь період лише зростала).

Якщо аналізувати дані за параметром віковий розподіл, то серед вимушених мігрантів у перші два квартали 2022 року переважали діти (особи, віком до 18 років) — 44 % і 35 % відповідно. Однак надалі їхня частка суттєво знижується та стає майже рівнозначною з категоріями осіб, віком 18–34 та 35–64 років. Загалом у кінці I кварталу 2023 р. завершується стрімке падіння чисельності мігрантів, які отримали статус. Цей рівень поступово ще знижувався та стабілізувався у I кварталі 2024 р. Зрештою, подібна тенденція триває дотепер. Слід зазначити, що за 3 роки кожна з описаних вікових категорій йшла на спад, але група осіб, віком 65 років і більше, зроста, репрезентуючи спочатку 4 % мігрантів, а потім — 7 %. Як наслідок, вимушені мігранти представляли в більшості молоде покоління, що вплинуло (забігаючи дещо наперед) на інтеграційні та адаптаційні процеси у новому середовищі, самоорганізованість щодо життєвих ситуацій та рівень активізму і громадської діяльності.

Загалом Естонія як країна перебування воєнних мігрантів з України сприяла та створила умови для їхнього прийому і надання притулку. Це регулювалося, як в інших країнах ЄС, статтею 5 Директиви 2001/55/ЄС про тимчасовий захист від 4 березня 2022 р. (Імплементативне рішення Ради ЄС № 2022/382). Цей статус став одним з ключових способів, щоб гарантувати доступу до прав, соціального захисту, державних послуг та працевлаштування.

Під поняттям мігрантська громадська організація у цьому дослідженні слід розуміти інституалізовану форму об'єднання осіб, котрі через повномасштабне вторгнення росії в Україну були змушені залишити територію своєї держави та після 24 лютого 2022 р. переселилися до інших держав, зокрема до Естонії. Основною метою діяльності таких об'єднань є колективне подолання викликів, пов'язаних із про-

цесами адаптації та інтеграції до нових соціокультурних умов, збереження національної ідентичності, мовних та культурних практик, а також традицій та обрядів своєї громади. У більшості випадків подібні організації були ініційовані новоприбулими мігрантами безпосередньо: як у межах самостійного громадського активізму, так і у співпраці з українцями, котрі вже тривалий час проживали в країні перебування. У цьому контексті їх характерною рисою став самоорганізований характер, добровільна участь та децентралізовані принципи внутрішнього управління. Окремі організації виникали у результаті взаємодії з місцевими інституціями — неурядовими організаціями, благодійними фондами чи муніципальними структурами. З часом такі утворення набували автономного статусу, поступово стаючи як самостійні суб'єкти у суспільстві, що орієнтовані на задоволення потреб української мігрантської спільноти. Організації посідали важливу роль у процесах успішної інтеграції воєнних мігрантів до естонського соціуму. Оскільки вони зосередили зусилля на наданні комплексної/ ситуативної підтримки, стали каталізатором соціальної та економічної інтеграції або сприяли встановленню каналів міжкультурної комунікації.

Новоприбулі українці мали декілька варіантів для траєкторій розвитку свого активізму. По-перше, інтегруватися у вже діючі діаспорні організації українців в Естонії, що дозволило б їм використовувати наявний інституційний ресурс. По-друге, створити нові громадські об'єднання, орієнтовані на актуальні потреби та виклики, з якими зіштовхнулися вимушені переселенці. Географія виникнення та поширення останніх виявилася досить розгалуженою та охоплювала як великі міста, так і менш населені території, зокрема в таких пунктах, як Пярну, Пайде, Тарту, Нарва, Валга, Таллінн, Сааремаа та інші. Це продемонструвало прагнення мігрантів до самоорганізації на високому рівні не тільки в межах столичних та найбільших урбаністичних центрів, а також у регіональному вимірі, що постає індикатором потреби у колективній підтримці та формуванні локальних мереж солідарності зі збереженням національно-культурних особливостей.

При цьому, в Естонії створено сприятливі умови для заснування власних організацій мігрантами. Зокрема через два ключові чинники. Перший — високий рівень цифровізації, завдяки якому подання реєстраційної заявки відбувається онлайн через бізнес-реєстр в досить оперативний термін. Другий — це наявність компетентних консуль-

тантів в органах місцевої влади, які надають підтримку в процесі реєстрації. Це поєднання зумовило ситуацію, коли головним чинником — *ініціатором* — створення громадської ініціативи залишалося власне бажання самих мігрантів це реалізувати.

Структурно-організаційний вимір українських мігрантських об'єднань

На відміну від відносно стабільного інституційного поля для заснування та функціонування громадських організацій в Естонії (зокрема, це має відношення теж і до мігрантських), *структура* об'єднань, утворених воєнними мігрантами після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, зазнала суттєвої трансформації порівняно з *класичними* моделями діаспорних організацій.

Зокрема, як свідчать дані з глибинних інтерв'ю, *новоутворені* об'єднання принципово відрізняються від *традиційного* формату громадських організацій у способі налагодити управління. Замість усталеної ієрархічної структури з чітким поділом на виконавчі, наглядові і стратегічні органи/відділи, вони демонструють тенденцію до управлінської консолідації. Часто управлінські, координаційні та представницькі функції зосереджені в руках одного засновника або ж невеликої групи співзасновників. Ця модель зумовлена як обмеженням людським ресурсом на етапі формування організації, так і прагненням до організаційної гнучкості та уникнення надмірного розростання адміністративного апарату. Прагматичний підхід до управління дозволяв оперативно приймати рішення та адаптуватися до мінливого контексту.

Загалом *нові* об'єднання нерідко функціонують поза рамками формального членства. Традиційний поділ на *членів організації* та *штатних працівників* або зовсім відсутній, або ж реалізується ситуативно — переважно в межах окремих проєктів чи за умов доступності необхідного людського ресурсу. Формальні ролі часто є тимчасовими, зумовленими вимогами донорських програм, проєктною діяльністю або співпрацею з інституційними партнерами. Натомість фактичну основу організацій становлять *волонтери* — здебільшого особи з числа самих українських вимушених мігрантів. Вони виступають основними агентами змін і рушіями діяльності, попри відсутність формального статусу в межах організації. До виконання окремих завдань активно

залучають не лише волонтерів, а також *фахівців*, які співпрацюють на договірних засадах (зокрема фрилансерів), що уможливорює гнучко адаптувати кадрову конфігурацію до відповідних потреб проєктної діяльності. Важливу роль у мобілізації людських ресурсів відіграють цифрові комунікаційні інструменти — насамперед соціальні мережі, які швидко та ефективно забезпечують координацію, сприяють поширенню інформації та залученню зацікавлених осіб. Це значно посилює інституційну спроможність організацій, забезпечуючи доступ до широкого спектра компетенцій і знижуючи трансакційні витрати¹.

Відповідні структурно-функціональні особливості зумовлюють відмінності між *новими* організаціями українських воєнних мігрантів і *давніми* діаспорними аналогами в Естонії. Тобто йдеться не винятково про еволюцію організаційних моделей, а й про відповідь на нові історичні, соціально-політичні і технологічні умови. Формування мігрантських організацій постало реакцією на комплексний набір викликів — міграційних, економічних, культурних, безпекових, соціально-психологічних та освітніх. Вони виникли як результат надзвичайної ситуації — повномасштабної війни — і навряд чи постали б у мирний час. Адже відсутні були б як сама потреба, так і безпосередній людський чинник, здатний ініціювати та підтримати ці процеси. У цьому контексті їх поява — *феномен*, що притаманний винятковим історичним обставинам.

Однак організаційна структура *нових* об'єднань залишається динамічною й гнучкою: вона може змінюватися, трансформуватися та адаптуватися відповідно до потреб конкретного періоду або цілей діяльності. Ефективність вважається пріоритетом, а, отже, головний акцент в організаціях зміщується з нормативної інституціоналізації на функціональну доцільність. Це суттєво відрізняє їх від більш стабільних, ієрархічно організованих діаспорних структур, що зазвичай орієнтовані на відтворення формальних засад самоорганізації.

Як результат, на основі проведеного аналізу якісних даних можна виділити такі ключові характеристики *мігрантських* громадських організацій українців в Естонії.

¹ Williamson O. E. (1981). The Economics of Organization: The Transaction Cost Approach. *American Journal of Sociology*. Vol. 87. Issue 3. pp. 548–577. URL: <http://www.jstor.org/stable/2778934>

Мережевість. Вони функціонують переважно як *мережі взаємодії*, а не як централізовані структури з властивою вертикальною ієрархією. Це окреслюється концепцією *мережевого управління*¹, що передбачає децентралізовану модель координації, де взаємодія поміж акторами відбувається через неформальні або напівформальні зв'язки. Такі структури дозволяють забезпечити оперативність, адаптивність та ресурсну мобільність у мінливих умовах. Наявність множинних горизонтальних зв'язків між учасниками сприяє ефективнішій циркуляції даних, знижує вартість координації та дозволяє уникати бюрократичних обмежень, що властиві класичним ієрархіям;

Підприємницький підхід. Частина утворень поєднує досягнення соціально значущих цілей із ринковими механізмами залучення ресурсів, застосовуючи *елементи соціального підприємництва*². Це може включати створення сервісів, надання послуг, організацію навчальних програм або продаж продукції ручної роботи тощо, доходи від яких спрямовані на фінансування основної діяльності організації. Це надає шанс зменшити залежність від зовнішнього фінансування (грантів, донорської допомоги) і сприяє формуванню фінансової сталості. Крім того, це також активізує внутрішні ресурси громади, підвищуючи суб'єктність та здатність до самостійного відтворення. Попри все, громадські організації зазвичай не є повністю фінансово **самодостатніми**. Для більшості випадків наявні внутрішні ресурси залишаються обмеженими, що зумовлює **потребу** у зовнішній підтримці. Таким чином, соціальне підприємництво можна розглядати скоріше як **доповнювальний механізм**, що знижує рівень залежності, проте не усуває її повністю. Як наслідок, прагнення зовнішньої фінансової допомоги трактується як об'єктивна стратегія виживання та розвитку;

¹ Rhodes R. A. W. (1997). Understanding governance: Policy networks, governance, reflexivity and accountability. Buckingham: Open University Press. 239 p.; Provan K. G., Kenis P. (2008). Modes of Network Governance: Structure, Management, and Effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*. Vol. 18. Issue 2. pp. 229–252. URL: <https://doi.org/10.1093/jopart/mum015>

² Defourny J., Nyssens M. (2010). Social enterprise in Europe: At the crossroads of market, public policies and third sector. *Policy and Society*. Vol. 29. Issue 3. pp. 231–242. URL: <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2010.07.002>

Горизонтальні зв'язки. На відміну від *старих* діаспорних організацій, у *нових* домінують **горизонтальні моделі взаємодії**¹, у яких рішення ухвалюються колективно, лідерство відзначається неформальністю та відкритим характером, а учасникам надаються ширші можливості впливу на процеси. Це відповідає різним підходам до **учасницького управління**² та **гнучкого лідерства**, де замість делегування *зверху-вниз* діє система узгодження і діалогу. Такий формат сприяє, як підвищенню мотивації членів об'єднання, розвитку *м'якої влади* в середині структури, так і розкриттю потенціалу ініціатив знизу. А сам контекст набуває особливої ваги в умовах колективного посттравматичного досвіду, зумовленого війною та вимушеним переміщенням осіб, що поєднується з наявністю спільної — етнічної, громадянської або такої, що ґрунтується на досвіді — ідентичності та високим рівнем міжособистісної довіри серед членів спільноти. Така сукупність соціальних передумов створює конструктивне середовище для горизонтальної взаємодії, проявів солідарності та колективного прийняття рішень у структурах, що самоорганізовані³;

Проектно-орієнтована діяльність. Організаційна логіка більшості таких об'єднань зосереджена не на сталих програмах (хоч вони також мають місце), а на проектному циклі: постановка завдання → формування команди → реалізація → завершення/трансформація. Це дозволяє оптимізувати ресурси, забезпечити гнучкість у відповідь на запити громади і грантодавців, а також демонструвати свою результативність через короткотермінові досягнення, які можна виміряти. Як наслідок, замість зазвичай статичної бюрократизованої структури є мобільна, адаптивна система, що здатна швидко реорганізовуватися за необхідності. Тобто формується *проектна організаційна модель*⁴, що відображає тип організаційної форми, де основна діяль-

¹ Ostrom E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press. 280 p. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511807763>

² Fung A., Wright E. O. (Eds.). (2003). *Deepening democracy: Institutional innovations in empowered participatory governance*. New York: Verso. 312 p.

³ Magis K. (2010). Community Resilience: An Indicator of Social Sustainability. *Society & Natural Resources*. Vol. 23. Issue 5. pp. 401–416. URL: <https://doi.org/10.1080/08941920903305674>

⁴ Whitley R. (2006). Project-based firms: new organizational form or variations on a theme? *Industrial and Corporate Change*. Vol. 15. Issue 1. pp. 77–99. URL: <https://doi.org/10.1093/icc/dtj003>

ність структурується не за функціональними відділами (як у традиційному варіанті), а навколо тимчасових автономних команд, кожна з яких відповідає за реалізацію окремого проєкту. При цьому, команда може бути досить подібною за складом від проєкту до проєкту (зберігати свій *кістяк*), але визначатися *новою*, оскільки розглядається з позиції завершення/початку циклу. Тому модель досить ефективна в умовах високої інституційної невизначеності, потреби в гнучкості, швидкому прийнятті рішень та нестабільності середовища, де наперед важко передбачити вимоги до ресурсів або кінцевого продукту;

Інтенсивне використання цифрових технологій. Цифровізація є ключовим фактором успіху мігрантських організацій українців. Оскільки соціальні мережі, месенджери та інструменти для дистанційної координації не тільки замінюють традиційні форми адміністрування, а також формують нові практики соціальної солідарності. Вони змогли забезпечити, як ширше охоплення цільової аудиторії, оперативну мобілізацію волонтерів, так і прозорість своєї діяльності (звітування і комунікація з грантодавцями) та інноваційні формати взаємодії (онлайн-події, консультації, навчально-освітні курси і т.д.). Цифрова сфера компенсувала брак інституційних ресурсів, конструюючи *гібридну модель взаємодії*, в якій онлайн-інфраструктура тісно переплетена з офлайн-діяльністю. Це свідчить про зміну громадянської участі в цифрову епоху. Мігрантські громадські утворення дедалі частіше почали використовувати різні неформальні мережі у соціальних медіа, мобільні платформи і цифрові інструменти для координації своїх дій, поширення інформації та мобілізації ресурсів. Відповідна участь мала потенціал підвищити інклюзивність, швидкість реагування та гнучкість у кризових ситуаціях, зокрема як у випадку українських вимушених мігрантів¹.

Отже, спираючись на якісні первинні дані та огляд наукової літератури, ми спостерігаємо, що зазначені особливості є *узагальненими* для об'єднань природи такого типу, проте не *універсальними* для всіх організацій мігрантів у повній мірі, з одного боку. Часто простежується гібридизація моделей, коли *новітні* підходи поєднуються з елемен-

¹ Bennett W. L., Segerberg A. (2012). The logic of connective action: digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*. Vol. 15. Issue 5. pp. 739–768. URL: <https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>

тами *традиційних* діаспорних структур, що пов'язано з безпосередніми міжінституційними відносинами. Водночас, по-друге, саме *нові* організації відображали сучасніші, більш гнучкі й адаптивні форми громадської самоорганізації з фокусом на мережеве управління, цифрові комунікації, а також прагматичний функціоналізм.

Функціонально-діяльнісний вимір українських мігрантських об'єднань

Аналіз спектра діяльності громадських організацій — заснованих й очолених українськими вимушеними мігрантами — в Естонії, виявив чітку тенденцію до формування у них окресленого функціонального профілю. Попри декларативну відкритість до багатовекторності та намагання охопити ширший масив потреб цільової групи, діяльність таких організацій продемонструвала концентровану спрямованість на ключові сфери активностей. Така структурована орієнтація не була випадковою, а навпаки стала результатом взаємодії трьох взаємопов'язаних чинників:

Системний характер викликів, з якими зіштовхнулися новоприбулі. Тобто відіграли роль не лише індивідуальні труднощі адаптації, а й глибші, колективно пережиті, кризові стани, зокрема екзистенційна вразливість, втрачена життєва стабільність, домінування недовіри до інституцій і невизначеність майбутнього. Природа воєнної міграції створила особливу конфігурацію потреб, відмінну від класичних трудових чи етнокультурних міграційних процесів¹;

Обмеженість інституційної спроможності організацій. З огляду на їхню коротку історію створення, волонтерську основу, несталу фінансову підтримку, відсутність усталених моделей управління та дефіцит досвіду довгострокового планування — це обмежує здатність об'єднань до одночасного функціонування на кількох напрямках і сприяє формуванню вузькоспеціалізованих ніш;

Необхідність стратегічної пріоритетизації ресурсів. Усі ресурси — людські та матеріальні — змушують новостворені об'єднання робити свідомий вибір на користь тих сфер, які генерують

¹ Betts A., Collier P. (2017). *Refuge: Transforming a Broken Refugee System*. UK: Penguin Random House. 266 p.; Papadopoulos R. K. (2007). Refugees, trauma and Adversity-Activated Development. *European Journal of Psychotherapy & Counselling*. Vol. 9. Issue 3. pp. 301–312. URL: <https://doi.org/10.1080/13642530701496930>

Мережевість. Вони функціонують переважно як *мережі взаємодії*, а не як централізовані структури з властивою вертикальною ієрархією. Це окреслюється концепцією *мережевого управління*¹, що передбачає децентралізовану модель координації, де взаємодія поміж акторами відбувається через неформальні або напівформальні зв'язки. Такі структури дозволяють забезпечити оперативність, адаптивність та ресурсну мобільність у мінливих умовах. Наявність множинних горизонтальних зв'язків між учасниками сприяє ефективнішій циркуляції даних, знижує вартість координації та дозволяє уникати бюрократичних обмежень, що властиві класичним ієрархіям;

Підприємницький підхід. Частина утворень поєднує досягнення соціально значущих цілей із ринковими механізмами залучення ресурсів, застосовуючи *елементи соціального підприємництва*². Це може включати створення сервісів, надання послуг, організацію навчальних програм або продаж продукції ручної роботи тощо, доходи від яких спрямовані на фінансування основної діяльності організації. Це надає шанс зменшити залежність від зовнішнього фінансування (грантів, донорської допомоги) і сприяє формуванню фінансової сталості. Крім того, це також активізує внутрішні ресурси громади, підвищуючи суб'єктність та здатність до самостійного відтворення. Попри все, громадські організації зазвичай не є повністю фінансово **самодостатніми**. Для більшості випадків наявні внутрішні ресурси залишаються обмеженими, що зумовлює **потребу** у зовнішній підтримці. Таким чином, соціальне підприємництво можна розглядати скоріше як **доповнювальний механізм**, що знижує рівень залежності, проте не усуває її повністю. Як наслідок, прагнення зовнішньої фінансової допомоги трактується як об'єктивна стратегія виживання та розвитку;

¹ Rhodes R. A. W. (1997). Understanding governance: Policy networks, governance, reflexivity and accountability. Buckingham: Open University Press. 239 p.; Provan K. G., Kenis P. (2008). Modes of Network Governance: Structure, Management, and Effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*. Vol. 18. Issue 2. pp. 229–252. URL: <https://doi.org/10.1093/jopart/mum015>

² Defourny J., Nyssens M. (2010). Social enterprise in Europe: At the crossroads of market, public policies and third sector. *Policy and Society*. Vol. 29. Issue 3. pp. 231–242. URL: <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2010.07.002>

Горизонтальні зв'язки. На відміну від *старих* діаспорних організацій, у *нових* домінують **горизонтальні моделі взаємодії**¹, у яких рішення ухвалюються колективно, лідерство відзначається неформальністю та відкритим характером, а учасникам надаються ширші можливості впливу на процеси. Це відповідає різним підходам до **учасницького управління**² та **гнучкого лідерства**, де замість делегування *зверху-вниз* діє система узгодження і діалогу. Такий формат сприяє, як підвищенню мотивації членів об'єднання, розвитку *м'якої влади* в середині структури, так і розкриттю потенціалу ініціатив знизу. А сам контекст набуває особливої ваги в умовах колективного посттравматичного досвіду, зумовленого війною та вимушеним переміщенням осіб, що поєднується з наявністю спільної — етнічної, громадянської або такої, що ґрунтується на досвіді — ідентичності та високим рівнем міжособистісної довіри серед членів спільноти. Така сукупність соціальних передумов створює конструктивне середовище для горизонтальної взаємодії, проявів солідарності та колективного прийняття рішень у структурах, що самоорганізовані³;

Проектно-орієнтована діяльність. Організаційна логіка більшості таких об'єднань зосереджена не на сталих програмах (хоч вони також мають місце), а на проектному циклі: постановка завдання → формування команди → реалізація → завершення/трансформація. Це дозволяє оптимізувати ресурси, забезпечити гнучкість у відповідь на запити громади і грантодавців, а також демонструвати свою результативність через короткотермінові досягнення, які можна виміряти. Як наслідок, замість зазвичай статичної бюрократизованої структури є мобільна, адаптивна система, що здатна швидко реорганізовуватися за необхідності. Тобто формується *проектна організаційна модель*⁴, що відображає тип організаційної форми, де основна діяль-

¹ Ostrom E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press. 280 p. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511807763>

² Fung A., Wright E. O. (Eds.). (2003). *Deepening democracy: Institutional innovations in empowered participatory governance*. New York: Verso. 312 p.

³ Magis K. (2010). Community Resilience: An Indicator of Social Sustainability. *Society & Natural Resources*. Vol. 23. Issue 5. pp. 401–416. URL: <https://doi.org/10.1080/08941920903305674>

⁴ Whitley R. (2006). Project-based firms: new organizational form or variations on a theme? *Industrial and Corporate Change*. Vol. 15. Issue 1. pp. 77–99. URL: <https://doi.org/10.1093/icc/dtj003>

ність структурується не за функціональними відділами (як у традиційному варіанті), а навколо тимчасових автономних команд, кожна з яких відповідає за реалізацію окремого проєкту. При цьому, команда може бути досить подібною за складом від проєкту до проєкту (зберігати свій *кістяк*), але визначатися *новою*, оскільки розглядається з позиції завершення/початку циклу. Тому модель досить ефективна в умовах високої інституційної невизначеності, потреби в гнучкості, швидкому прийнятті рішень та нестабільності середовища, де наперед важко передбачити вимоги до ресурсів або кінцевого продукту;

Інтенсивне використання цифрових технологій. Цифровізація є ключовим фактором успіху мігрантських організацій українців. Оскільки соціальні мережі, месенджери та інструменти для дистанційної координації не тільки замінюють традиційні форми адміністрування, а також формують нові практики соціальної солідарності. Вони змогли забезпечити, як ширше охоплення цільової аудиторії, оперативну мобілізацію волонтерів, так і прозорість своєї діяльності (звітування і комунікація з грантодавцями) та інноваційні формати взаємодії (онлайн-події, консультації, навчально-освітні курси і т.д.). Цифрова сфера компенсувала брак інституційних ресурсів, конструюючи *гібридну модель взаємодії*, в якій онлайн-інфраструктура тісно переплетена з офлайн-діяльністю. Це свідчить про зміну громадянської участі в цифрову епоху. Мігрантські громадські утворення дедалі частіше почали використовувати різні неформальні мережі у соціальних медіа, мобільні платформи і цифрові інструменти для координації своїх дій, поширення інформації та мобілізації ресурсів. Відповідна участь мала потенціал підвищити інклюзивність, швидкість реагування та гнучкість у кризових ситуаціях, зокрема як у випадку українських вимушених мігрантів¹.

Отже, спираючись на якісні первинні дані та огляд наукової літератури, ми спостерігаємо, що зазначені особливості є *узагальненими* для об'єднань природи такого типу, проте не *універсальними* для всіх організацій мігрантів у повній мірі, з одного боку. Часто простежується гібридизація моделей, коли *новітні* підходи поєднуються з елемен-

¹ Bennett W. L., Segerberg A. (2012). The logic of connective action: digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*. Vol. 15. Issue 5. pp. 739–768. URL: <https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>

тами *традиційних* діаспорних структур, що пов'язано з безпосередніми міжінституційними відносинами. Водночас, по-друге, саме *нові* організації відображали сучасніші, більш гнучкі й адаптивні форми громадської самоорганізації з фокусом на мережеве управління, цифрові комунікації, а також прагматичний функціоналізм.

Функціонально-діяльнісний вимір українських мігрантських об'єднань

Аналіз спектра діяльності громадських організацій — заснованих й очолених українськими вимушеними мігрантами — в Естонії, виявив чітку тенденцію до формування у них окресленого функціонального профілю. Попри декларативну відкритість до багатовекторності та намагання охопити ширший масив потреб цільової групи, діяльність таких організацій продемонструвала концентровану спрямованість на ключові сфери активностей. Така структурована орієнтація не була випадковою, а навпаки стала результатом взаємодії трьох взаємопов'язаних чинників:

Системний характер викликів, з якими зіштовхнулися новоприбулі. Тобто відіграли роль не лише індивідуальні труднощі адаптації, а й глибші, колективно пережиті, кризові стани, зокрема екзистенційна вразливість, втрачена життєва стабільність, домінування недовіри до інституцій і невизначеність майбутнього. Природа воєнної міграції створила особливу конфігурацію потреб, відмінну від класичних трудових чи етнокультурних міграційних процесів¹;

Обмеженість інституційної спроможності організацій. З огляду на їхню коротку історію створення, волонтерську основу, несталу фінансову підтримку, відсутність усталених моделей управління та дефіцит досвіду довгострокового планування — це обмежує здатність об'єднань до одночасного функціонування на кількох напрямках і сприяє формуванню вузькоспеціалізованих ніш;

Необхідність стратегічної пріоритетизації ресурсів. Усі ресурси — людські та матеріальні — змушують новостворені об'єднання робити свідомий вибір на користь тих сфер, які генерують

¹ Betts A., Collier P. (2017). *Refuge: Transforming a Broken Refugee System*. UK: Penguin Random House. 266 p.; Papadopoulos R. K. (2007). Refugees, trauma and Adversity-Activated Development. *European Journal of Psychotherapy & Counselling*. Vol. 9. Issue 3. pp. 301–312. URL: <https://doi.org/10.1080/13642530701496930>

найбільшу соціальну віддачу або відповідають запитам найбільшої кількості бенефіціарів. Відбувається своєрідне **«інституційне самоналаштування»** на основі логіки ефективного реагування в умовах кризи.

Така цілеспрямованість діяльності стала проявом *адаптивної стратегії* у стані обмеженості ресурсів, що дозволило мігрантським організаціям зберегти функціональну ефективність, а водночас утверджуючи власну легітимність як суб'єктів громадянського суспільства. Також це разом вплинуло на формування *структурованої орієнтації*, що дозволила краще комунікувати з потенційними грантодавцями, партнерами й органами влади на місцевому рівні, які очікували від мігрантських об'єднань не проявів загальної активності, а чітко визначеної інституційної ролі в системі соціальної підтримки або інтеграції новоприбулих українців до Естонії.

На основі проведених інтерв'ю з очільниками та представниками об'єднань, було ідентифіковано п'ять ключових *напрямів їхньої діяльності*. Вони не тільки відображали нагальні потреби цільової групи, а слугують індикаторами ширших соціальних функцій громадянського суспільства в умовах посткризи. Зокрема це були:

Психологічна підтримка й сприяння адаптаційним процесам. Організації відіграють важливе значення у наданні психоемоційної підтримки особам, котрі зазнали вимушеного переселення, втрат, втрати відчуття безпеки, соціальної дезорієнтації і глибокої екзистенційної нестабільності. Вона охопила широкий спектр інтервенцій: від індивідуального консультування та кризової допомоги до групових терапевтичних сесій і психоосвітніх програм, що спрямовані на те, аби сформувати у людини різні навички — саморегуляції, подолання тривоги, травми і почуття ізоляції. Відповідна ситуація актуалізує альтернативу — неінституційну модель психічного супроводу в умовах, де державні системи охорони психічного здоров'я часто перевантажені, недоступні або неспроможні врахувати специфіку досвіду вимушених мігрантів¹. На післякризовому етапі, зокрема у ситуаціях тривалого переміщення через війну, подібна діяльність може трактуватися

¹ Miller K. E., Rasmussen A. (2017). The mental health of civilians displaced by armed conflict: an ecological model of refugee distress. *Epidemiology and psychiatric sciences*. Vol. 26, Issue 2. pp. 129–138. URL: <https://doi.org/10.1017/S2045796016000172>

як частина практик *справедливість через зцілення*¹ і сприяти реконструкції довіри і соціального капіталу, які часто руйнуються внаслідок насильницької міграції². Цей процес особливо цінний в умовах еміграції, де традиційні соціальні зв'язки втрачаються, а нові потребують часу для формування та налагодження;

Юридична підтримка та консультування. Такий напрям охопив надання консультацій з різних питань правового статусу, зокрема стосовно допомоги у розумінні процедур тимчасового захисту, легалізації перебування, оформлення документів, а також інформування про соціальні гарантії, на які мають право мігранти відповідно до законодавства країни перебування³. Не менш важливим став супровід у вирішенні побутових юридичних проблем — таких, як укладання договорів оренди житла, оформлення трудових відносин та питання медичного страхування. Тобто організації виконують роль *посередників* між мігрантами і державними інституціями⁴. Більше того, правозахисна діяльність об'єднань — а ця можливість існувала не для всіх структур — передбачала активне формування правової свідомості, суб'єктності та здатності діяти у правовому полі мігрантам безпосередньо, тобто впливати на їхнє *юридичне посилення*. Це означає не лише інформування про права, а допомога у їх розумінні та реалізації, а також участь у правових процесах. Модель посіла важливу роль, бо посилила самостійність мігрантів у взаємодії з державними структурами та створила умови для їхнього активнішого включення в соціальне, економічне та політичне життя приймаючої країни⁵. Хоча

¹ Ginwright S. (2015). Hope and healing in urban education: How urban activists and teachers are reclaiming matters of the heart. New York: Routledge/Taylor & Francis Group. 170 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315757025>

² Simich L., Beiser M., Mawani F. N. (2003). Social support and the significance of shared experience in refugee migration and resettlement. *Western journal of nursing research*. Vol. 25, Issue 7. pp. 872–891. URL: <https://doi.org/10.1177/0193945903256705>

³ Ersanilli E., Koopmans R. (2010). Rewarding Integration? Citizenship Regulations and the Socio-Cultural Integration of Immigrants in the Netherlands, France and Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 36, Issue 5. pp. 773–791. URL: <https://doi.org/10.1080/13691831003764318>

⁴ Schweiger R. (2024). The role of non-state actors and cities in global migration and refugee governance. *Non-Governmental Organizations — Role and Performance in Turbulent Times*. IntechOpen. URL: <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.1005370>

⁵ Golub S. (2003). Beyond rule of law orthodoxy: The Legal Empowerment Alternative. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace. 52 p.

втілення такого напрямку діяльності обмежувалося інституційною спроможністю організацій у різному ступені;

Освітні ініціативи, громадянська просвіта та шкільництво. Організації реалізують широкий спектр освітніх і просвітницьких ініціатив, які охоплюють різні цільові групи — від дітей до дорослих. До них належать мовні курси, суботні та недільні школи, інтеграційні воркшопи, тренінги з громадянської участі та семінари з прав людини тощо. Такі практики поєднували *інтеграційний* вимір, сприяючи включенню новоприбулих у соціокультурне поле суспільства, що їх прийняло, та *ідентифікаційний*, підтримуючи національно-культурну афіліацію та мовну ідентичність в умовах мультикультурного середовища. Освіта у цьому аспекті виконувала не лише інструментальну функцію інтеграції, але політично-емансипативну, оскільки була засобом утвердження суб'єктності у межах нового соціального порядку¹. Також цей напрям діяльності мігрантських організацій сприяв формуванню громадянського капіталу, що охоплював знання про права, соціальні норми демократичної участі, навички самоорганізації і комунікативні практики взаємодії з інституціями;

Інформаційна підтримка та цифрова комунікація. Такий напрям об'єднав два аспекти — *інструментальний* і *трансформаційний*. З одного боку, діяльність організацій була спрямована на забезпечення доступу до важливої інформації: правової, соціальної, освітньої, медичної тощо. З іншого, виступала як механізм творення спільного простору і мобілізації, формуючи горизонтальні зв'язки між членами громади². Саме застосування цифрових каналів комунікації — зазвичай Telegram і Facebook — дозволило оперативно координувати допомогу, поширити перевірену інформацію і формувати стратегії реагування в турбулентних умовах. Тобто цифрова комунікація втілила функцію *інтегративної інфраструктури*, що з'єднувала розпорошені групи новоприбулих в ситуації нових політичних та соціальних контекстів

¹ Dryden-Peterson S. (2016). Refugee Education: The Crossroads of Globalization. *Educational Researcher*. Vol. 45, Issue 9. pp. 473–482. URL: <https://doi.org/10.3102/0013189X16683398>

² Dekker R., Belabas W., Scholten P. (2015). Interethnic Contact Online: Contextualising the Implications of Social Media Use by Second-Generation Migrant Youth. *Journal of Intercultural Studies*. Vol. 36, Issue 4. pp. 450–467. URL: <https://doi.org/10.1080/07256868.2015.1049981>

країни перебування¹. Суттєвою інновацією у діяльності новоутворених об'єднань постала поява практики e-volunteering — різних форм волонтерської роботи, які здійснюються онлайн (через цифрові платформи та соціальні мережі), що вможливило мігрантам підтримувати громади на відстані та інтегруватися в нове середовище. Відповідний формат не лише надав змогу успішно долати бар'єри фізичної участі, а відкрив доступ до ширших людських і когнітивних ресурсів, часто транснаціонального характеру. Зокрема *цифрові волонтери* могли перекладати тексти, вести інформаційні канали, підтримувати онлайн-консультації, адмініструвати чати, створювати інфографіки або ж навіть координувати свої дії для проєктів з безпосередньою участю. Як наслідок, така взаємодія в умовах кризи виконувала функцію не тільки з позиції утилітаризму та ефективності, однак і соціально-психологічну, оскільки сприяла збереженню відчуття афіліації до мігрантської спільноти, формуванню символічного *нашого простору* і мобілізації підтримки. В більш ширшому аспекті напрям був основою для колективних дій, самоорганізації та підтримки соціальної згуртованості;

Національно-культурна активність та міжкультурний діалог. Діяльність мігрантських організацій несла подвійне навантаження. З одного боку, вона була спрямована на збереження та розвиток національно-культурної самосвідомості українців, а з іншого — стала інструментом міжкультурної взаємодії, що мала на меті формування та підтримку позитивного образу мігрантів в Естонії. Зокрема організація різних форм заходів — свят, фестивалів, виставок, мистецьких акцій і меморіальних подій — конструювала символічні межі спільноти, на підґрунті колективної пам'яті та зміцнення почуття приналежності. Як результат, напрям діяльності уособлював собою соціокультурну практику. Саме тому активність мігрантських організацій не лише підтримувала культурну тяглість і зміцнювала ідентичність новоприбулих, але сприяла соціальній видимості та формуванню мереж впливу. Такі моменти особливо важливі в контексті ефективної інтеграції та швидкої адаптації, бо розширювали форми самови-

¹ Dekker R., Engbersen G. (2014). How social media transform migrant networks and facilitate migration. *Global Networks (Oxford): a journal of transnational affairs*. Vol. 14, Issue 4. pp. 401–418. URL: <https://doi.org/10.1111/glob.12040>

раження та встановлювали діалог у публічному просторі між різними суб'єктами. Ця діяльність посприяла зміцненню співпраці між організаціями на інституційному рівні і стимулювала розвиток партнерських зв'язків. Внаслідок цього було сформовано міцну основу для залучення як мігрантських спільнот, так і місцевих жителів до різних форм соціально-культурної участі та громадської активності.

Окрім *ключових* напрямів діяльності, у практиці українських мігрантських об'єднань в Естонії спостерігаються *комбіновані*¹, проте не менш важливі види. Зокрема організації відіграють суттєве значення у наданні *соціальних послуг*, що сприяють успішній інтеграції мігрантів. До них, наприклад, належить допомога в пошуку житла та працевлаштування, а також супровід у вирішенні соціально-економічних питань. Деякі організації активно брали участь у *представництві інтересів* мігрантів на місцевому рівні (зазвичай) у державних інституціях. Через контекст *лобізму* вони мають вплив на формування і впровадження нормативних актів і політики, спрямованих на підтримку новоприбулих, тим самим сприяючи більш інклюзивним підходам до міграційної політики країни перебування².

Серед нових тенденцій також наявне залучення мігрантських об'єднань до *дослідницької діяльності*. Хоча в досить обмеженому форматі та представництві. Організації рідше самостійно ініціюють емпіричні міграційні дослідження або частіше виступають партнерами в рамках більших науково-дослідних проєктів. Такий проєктно-орієнтований підхід дозволив досить оперативно реагувати на виклики, активніше залучати фінансування на діяльність організації та, зокрема на конференціях, демонструвати результативність своєї роботи.

Отже, спектр напрямів діяльності українських мігрантських організацій в Естонії показав багатовекторність та гнучкість, що сприяло адаптації до змінних потреб спільноти і ширшого суспільного контексту. Синтез різних — культурно-просвітницьких, психологічних, соціально-побутових, правових, інформаційних і дослідницьких — векторів створило підґрунтя для формування комплексної (але завжди такої,

¹ Ager A., Strang A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*. Vol. 21, Issue 2. pp. 166–191. URL: <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>

² Bloemraad I. (2006). *Becoming a Citizen: Incorporating Immigrants and Refugees in the United States and Canada*. Berkeley: University of California Press. 382 p. URL: <https://doi.org/10.1017/S153759270909121X>

яка може вдосконалитися) системи підтримки для новоприбулих. Така багатофункціональність зумовила інтеграційний ефект, посилила здатність об'єднань виступати посередниками між громадою та інституціями приймаючої держави, а також сприяти накопиченню інформації, корисної для розроблення державних та муніципальних рішень у сфері міграції політики. Комбінування напрямів діяльності свідчить про орієнтацію на вирішення комплексних завдань і показує прагматичний підхід до функціонування в умовах обмеження ресурсів та високих суспільних очікувань.

Аналіз тематичної міграційно орієнтованої літератури і опрацювання даних якісного дослідження продемонстрували, що *мігрантські організації* є різними, але водночас мають спільні точки дотику. Однак дотепер питання типологізації не було належним чином вивчене. Як згадувалося раніше у тексті, чи не єдина з робіт, що присвячена цій проблемі, є спільна стаття вчених Суната і Тосун¹, які виділяють особливий тип організацій — *NGO-R (non-governmental organizations-refugees)*. Це таке неурядове об'єднання, природа створення якого залежить від активної діяльності мігрантів, які організацію зареєстрували та надалі очолюють. Також науковці визначають три основні функції, які реалізують такі утворення, зокрема: а) полегшення доступу мігрантів до системи прав і державного сервісу; б) сприяння інтеграційним та адаптаційним процесам у країні їх перебування для створення нових соціальних просторів; і в) забезпечення допомоги різного типу. Окрім цього, важливим є *кризовий контекст* як фактор, що мобілізує активістів та реалізує різні форми громадянської участі, як волонтерські ініціативи, так і функціонування громадських організацій. Додатково не слід забувати *мотиви* — етнічні, релігійні, соціальні та ін., — які відіграють істотне значення у створенні нових та підтримці вже існуючих утворень. По суті, це стало *відправною точкою*, звідки концептуалізується феномен. Однак, чим більше розширюється кількість параметрів надалі, тим вищий рівень диференціації поміж організаціями навіть в умовах однієї країни перебування. Ще більше він зростає в ситуації порівняння між двома і більше аналі-

¹ Sunata U., Tosun S. (2019). Assessing the Civil Society's Role in Refugee Integration in Turkey: NGO-R as a New Typology. *Journal of Refugee Studies*. Vol. 32. Issue 4. pp. 683–703. URL: <https://doi.org/10.1093/jrs/fey047>

тичними випадками, тобто країнами аналізу. Саме тому тип NGO-R доречно трактувати досить в обмеженому форматі, радше як позицію *знаменника* для мігрантських організацій, ніж те, що визначає їхнє *узагальнення* в ширшому аспекті.

Зважаючи на цю специфіку, аби частково збалансувати таке різноманіття та мати можливість його узагальнити, було вибрано наступні *параметри*, за якими можна це втілити у відношенні до *організацій мігрантів* новоприбулих українців в Естонії та інших етнічних груп в різних країнах (на основі вивчених наукових джерел). Серед них були ті, що стосувалися *структурно-організаційного* виміру, як *тип організації, статус формалізації, структура управління* і її особливості; *функціонально-діяльнісного* — *ключові функції*, які виконує об'єднання, а також додаткові моменти, як *джерела фінансування та мережа партнерства*. Якраз ці компоненти (звісно, не остаточно, але однозначно ґрунтовніше) висвітлюють феномен *мігрантських організацій*, з одного боку, як особливий тип утворень, а з іншого — як один із різновидів неурядових об'єднань, що має загальні подібні риси з аналогами, але відмінними за природою заснування і/чи функціонування.

Таким чином, було виділено декілька типів *мігрантських організацій*, що, у свою чергу, інтегрували певні особливості за зазначеними раніше параметрами. При цьому, слід розуміти, що *типологізація* є максимумно обережною спробою з позиції *узагальнення даних* — *деталізації* *одиночного досвіду*, оскільки, як демонструють наукові праці, потенціал тематики ще достатньо не розкритий — особливо у вимірі кількісної репрезентації та географічного представлення. Тому далі будуть розглянути ці *типи* детальніше: спочатку ті, що визначені на основі аналізу наукової літератури, а насамкінець — той, що був характерним для об'єднань українських вимушених мігрантів в Естонії. Додатково для посилення аргументації того чи іншого аспекту проблеми використано теоретичні джерела.

Як результат, серед них були такі.

*Мережевий тип*¹, який прикметний для утворень, які функціонують через горизонтально інтегровані структури, де ключові завдання виконуються різними учасниками або осередками, об'єднаними

¹ Brinkerhoff J. M. (2009). Digital Diasporas: Identity and Transnational Engagement. Cambridge: Cambridge University Press. 288 p.

у гнучку координаційну систему без централізованої ієрархії. Їх діяльність побудована на широкому — за кількістю суб'єктів — форматі партнерства, взаємодії з організаціями та інституціями, а також активному використанні цифрових каналів комунікації;

*Етнічний тип*¹, що властивий організаціям, управлінська структура яких спирається на традиційні або харизматичні моделі лідерства, а не на формальні регламенти та статuti. Структура відзначається концентрацією управлінських функцій у руках лідера або вузького кола старійшин, від яких йде ініціатива та контроль, а виконання делегується іншим членам. Організація функціонує через неформальні мережі і взаємозалежності, що забезпечує внутрішню стабільність, проте може обмежувати гнучкість і швидкість адаптації до нових викликів;

*Професійний тип*² поєднує такі організації, що структуровані на основі спеціалізованих функцій та професійної експертизи членів, часто з досвідом у соціальній роботі, правовому консультуванні і освітніх програмах для мігрантів. Управлінська модель, як правило, матрична, інколи з елементами проєктного управління, що дозволяє згрупувати стабільний поділ обов'язків з гнучкістю для реалізації ініціатив, спрямованих на інтеграцію новоприбулих. Структура також полегшує координацію з місцевими та міжнародними партнерами, управління грантами та ресурсами, а також підтримує високий рівень професійної етики у наданні різних професійних послуг;

*Гібридний тип*³ утворень використовує структуру управління, поєднуючи елементи ієрархічної, мережевої і проєктної моделей. Відповідна змішана форма організації дозволяє зберігати стратегічну централізацію (завдяки правлінню чи координаційній раді) та забезпечувати децентралізовану й адаптивну діяльність автономних груп. Горизонтальні мережеві зв'язки і тимчасові проєктні команди підвищують гнучкість та здатність швидко реагувати на зміни у фінансуванні, соціо-політичному контексті або потребах спільноти;

¹ Sunata U., Tosun S. (2019). Assessing the Civil Society's Role in Refugee Integration in Turkey: NGO-R as a New Typology. *Journal of Refugee Studies*. Vol. 32. Issue 4. pp. 683–703. URL: <https://doi.org/10.1093/jrs/fey047>

² Mintzberg H. (1983). *Structure in fives: Designing effective organizations*. Hoboken, US: Prentice-Hall. 312 p.

³ Billis D. (ed.) (2010). *Hybrid Organizations and the Third Sector: Challenges for Practice, Theory and Policy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 270 p.

*Політичний туп*¹ організацій зазвичай поєднує централізоване лідерство, формальні процедури ухвалення рішень та спирається на внутрішні фракції і групи інтересів, одночасно підтримуючи коаліції, партнерства та комунікацію з іншими організаціями, державними інституціями і громадянським суспільством. Така динаміка показує ієрархічно-мережеву модель управління, де стратегічне керівництво зосереджене в центральній структурі, а оперативні та функціональні аспекти делеговані на рівень мережевих партнерств. Це уможливило збереження стратегічної цілісності організації та надає гнучкості у реагуванні на потреби громади через мережеві взаємодії та колективну мобілізацію ресурсів;

*Волонтерський туп*² об'єднань має горизонтальну управлінську форму, що є не ієрархічно-бюрократичною моделлю, а висококонцентрованим зразком у прийнятті рішень, де влада та координація зосереджені в одному центрі — колі співзасновників або на єдиному засновнику. Рішення ухвалюються колегіально або на основі консенсусу, а розподіл обов'язків носить гнучкий та адаптивний характер залежно від ресурсів і компетенцій учасників. Горизонтальна структура сприяє високій мобільності організацій, дозволяючи оперативно реагувати на різні проблеми. Лідерство зазвичай реалізується через ядро координаторів або активістів, котрі спрямовують діяльність утворення, не встановлюючи жорсткої ієрархії. Модель ефективна для організацій, що діють у динамічних умовах і на етапах формування спільноти, коли важлива швидка адаптація та взаємодія з членами громади.

Якщо специфіка структури та управління у типах мігрантських організацій суттєво відрізнялися або поєднували окреслені вище варіанти, стаючи при цьому певними патернами, то параметри, як мережа партнерств, джерела фінансування і ключові функції відображали комбінації, що були складені зі спільного набору можливостей. Останні обумовлювала, як інституційна спроможність об'єднань, такі і стратегія їхнього розвитку, виражена в меті та завданнях діяльності.

¹ Ansell Ch., Gash A. (2008). Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*. Vol. 18, Issue 4. pp. 543–571. URL: <https://doi.org/10.1093/jopart/mum032>

² Salamon L. M., Sokolowski S. W. (2015). *The Resilient Sector Revisited: The New Challenge to Nonprofit America*. Washington, US: Brookings Institution Press. 161 p.

Таким чином, зазначені критерії сформували ширші та вужчі профілі організацій, як у вимірі налагодження відносин зі суб'єктами у країні перебування, так і залучення каналів фінансування. А, отже, реалізації більшої чи меншої сукупності функцій. При цьому, їхній юридичний статус визначався внутрішніми нормами законодавства держави, що вплинуло на межі формалізації діяльності утворень, а також (цілком вірогідно) на заснування мігрантської організації відповідного типу. Оскільки навіть відсутність формального статусу чи реєстрації не звільняє спільноти від відповідальності за діяльність, яку вони здійснюють, у країні. Тому вибір типу об'єднання безпосередньо детермінований прагматичними мотивами засновників, специфікою цільової аудиторії та нормативно-правовими рамками системи, де функціонування такого утворення має бути реалізоване.

Отже, спираючись на зазначене, аналіз джерел та якісних даних показав, що мігрантські організації загалом мають *спільне підґрунтя* — вони формуються як відповідь на потребу у колективному представництві і самодопомозі мігрантам. Проте їхня подальша еволюція демонструє широку варіативність у *структурно-організаційному* та *функціонально-діяльнісному* вимірах. Це можна спостерігати у контексті *типологізації* таких об'єднань, які не є однорідними, а охоплюють досить численний спектр різновидів — від волонтерських, професійних, етнічних до мережевих, гібридних та політичних організацій.

У ситуації з українськими вимушеними мігрантами в Естонії простежувався специфічний (однак логічний у відношенні до умов заснування і потреб громади) *волонтерський* тип громадських об'єднань, який внутрішньоорганізаційно не залишився статичним. Дані якісного дослідження демонструють, що від моменту створення такі організації частково/повноцінно проходили трансформацію: від початкових *ad hoc ініціатив*, що зосереджені на терміновій допомозі мігрантам, вони поступово стали більш стабільними і багатофункціональними структурами *de facto*. Цей процес супроводжувався розширенням спектра їхньої діяльності в значно ефективнішому контексті, коли була реалізована не тільки гуманітарна і психологічна допомога, юридичне й інформаційне консультування, а культурно-освітня та національно-просвітницька діяльність через сукупність проєктів та заходів. Зрештою, важливим виміром було інституціоналізоване представництво інтересів спільноти у державних інституціях, серед

інших неурядових утворень у країні перебування та нових партнерів на міжнародному рівні. У перспективі їх траєкторія розвитку лише поглибитися у такому дискурсі, оскільки більшість з новоприбулих за трирічний (або дещо менший) період змогли адаптуватися до змін на елементарному рівні, що, як результат, зміщує діяльнісний фокус уваги організацій на наступні пріоритети. При цьому, темпи міграційних процесів уже за останні два роки стабілізувалися і — за умови відсутності ускладнень в Україні — залишають функціонально-діяльнісний вимір об'єднань саме у позиції, в якій гуманітарна складова не буде основною, хоч і становитиме один з пріоритетів.

Важливим результатом стала здатність українських організацій мігрантів в Естонії продемонструвати високу гнучкість та адаптивність у складних умовах воєнної міграції. Вони зуміли налагодити багаторівневі мережі партнерств, як у країні перебування, так і на міжнародному рівні, що підсилює їх роль у ширших процесах інтеграції та транскордонної співпраці. Це стало їх ключовою сильною стороною, що дозволяє говорити про специфічну траєкторію розвитку утворень у порівнянні з діаспорними організаціями українців.

IV. ВИСНОВКИ

Аналіз якісних даних про громадські організації українських вимушених мігрантів в Естонії показав, що вони становлять складний і водночас динамічний феномен у соціальній структурі країни. Їхня поява була зумовлена винятковими історичними та соціально-політичними обставинами, зокрема війною і масовою міграцією. Однак процес подальшого інституційного розвитку таких об'єднань продемонстрував набагато ширший спектр тенденцій, ніж суто кризова реакція. Вони уособили дискурс, в межах якого поєдналися елементи *ad hoc* ініціатив, волонтерських мереж та поступово більш комплексніших (і діяльнісно інших, ніж тільки надання гуманітарної допомоги) інституцій.

Узагальнення результатів дозволяє зробити кілька концептуально важливих висновків. По-перше, українські мігрантські організації підтверджують тезу про те, що такі утворення не можна осмислювати як *сталу* та *однорідну* категорію. Навпаки, вони перебувають

у процесі становлення та трансформації, зберігаючи високу адаптивність до мінливих соціо-політичних умов. Їх типологізація, попри усю складність у визначенні дослідницької категорії, дає змогу охопити ключові напрями функціонування та особливості їхньої структури. По-друге, на прикладі організацій новоприбулих українців простежується важливий процес *поступової інституціоналізації*: від гуманітарних ініціатив до структурованих об'єднань із чітко визначеними напрямками діяльності, налагодженими каналами комунікації та розгалуженою мережею партнерств. Ця еволюція засвідчує, що організації мігрантів здатні переходити від реактивних форм мобілізації до стратегічних моделей функціонування, набуваючи рис *суб'єктів громадянського суспільства*, що здатні здійснювати вплив на політичні та соціальні процеси в країні. По-третє, такі утворення можна розглядати не лише як засіб задоволення нагальних потреб мігрантів, проте як *інноваційні лабораторії соціальних практик*, у яких виробляються нові форми солідарності, партнерства та взаємодії з інституціями. Особливе значення полягає у їхній здатності поєднувати функції внутрішньої підтримки з роллю *мостів* у приймаючому суспільстві. Попри свою обмеженість в ресурсах, організації змогли розбудувати стійкі партнерські мережі всередині Естонії та на міжнародному рівні. Це стало не лише інструментом виживання у кризових умовах, але й чинником посилення їхньої легітимності та впливовості. Таким чином, *випадок українців* показав, що мережевість, гнучкість та здатність до внутрішньої трансформації стали ключовими характеристиками мігрантських об'єднань нового типу.

В контексті перспектив подальших досліджень проблематика мігрантських організацій українців відкриває простір для порівняльного аналізу: на прикладі інших держав (в основному) Європи та поміж ними. Це поглибить розуміння не лише особливостей вимушеної міграції з України, проте й кількісно розширить вибірку країн, де цей феномен буде вивчено. Як наслідок, питання типологізації таких об'єднань постане в нових умовах — значно репрезентованішому дискурсі. Це вплине на точність, всеохопність і деталізацію даних, які будуть узагальнені, а згодом — типологізовані. Не менш цікавою проблемою може стати дослідження мережевих форматів співпраці і транскордонних партнерств, які дедалі частіше зустрічаються у розвитку громадських організацій у міграційному контексті.

До кінця не проаналізоване питання наслідків інституціоналізації таких утворень у довготривалій перспективі, де важливо зрозуміти, чи зможуть вони зберегти (а якщо ні, то який період часу могли) свій волонтерський тип на шляху до зміни — структурно-організаційного та функціонально-діяльнісного — профілю.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА / REFERENCES

1. Гаргаун Я. (2023). *Українська діаспора: вплив на творення глобального українського простору. Старожитності Лукомор'я*. № 3. С. 75–81. URL: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2023.3.214>
2. Касянчук М. (2022). Громадські організації української діаспори в Естонії. *Український соціум*. № 2(81). С. 144–154. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2022.02.144>
3. Миронюк О. (2023). *Громадська та культуротворча діяльність української діаспори в країнах Балтії (кін. XX — поч. XXI ст.): дис. ...* PhD (Історія та археологія) / КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 232 с.
4. Ager A., Strang A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*. Vol. 21, Issue 2. pp. 166–191. URL: <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
5. Alencar A., Wang Y. (2022). Precarious Migrants in a Sharing Economy: Collective Action, Organizational Communication, and Digital Technologies — Introduction. *International Journal of Communication*. Vol. 16(13). pp. 5467–5479.
6. Ansell Ch., Gash A. (2008). Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*. Vol. 18, Issue 4. pp. 543–571. URL: <https://doi.org/10.1093/jopart/mum032>
7. Bennett W. L., Segerberg A. (2012). The logic of connective action: digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*. Vol. 15. Issue 5. pp. 739–768. URL: <https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>
8. Betts A., Collier P. (2017). *Refuge: Transforming a Broken Refugee System*. UK: Penguin Random House. 266 p.
9. Billis D. (ed.) (2010). *Hybrid Organizations and the Third Sector: Challenges for Practice, Theory and Policy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 270 p.
10. Błaszczuk M., Dolińska K., Makaro J., Pluta J. (2023). Governance agility in reception of war refugees from Ukraine: The case of Wrocław, Poland. *Social Policy & Administration*. Vol. 58. Issue 1. pp. 189–204. URL: <https://doi.org/10.1111/spol.12958>
11. Bloemraad I. (2006). *Becoming a Citizen: Incorporating Immigrants and Refugees in the United States and Canada*. Berkeley: University of California Press. 382 p. URL: <https://doi.org/10.1017/S153759270909121X>
12. Brinkerhoff J. M. (2009). *Digital Diasporas: Identity and Transnational Engagement*. Cambridge: Cambridge University Press. 288 p.
13. Burmeister-Rudolph M. (2024). «Do good and talk about it»: informal representation and migrant-led civil society organizations' mediation between low-wage labour migrants and state institutions in the GCC countries. *Comparative Migration Studies*. Vol. 12. Article 56. URL: <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00417-9>
14. Castles S., Miller M. (1993). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World (1st edn.)*. New York: The Guilford Press. 306 p.

15. Collini M. (2022). The Role of Civil Society Organisations in the Integration of Migrants, Refugees and Asylum Seekers in the Italian Labour Market. *Voluntas*. Vol. 33. pp. 897–909. URL: <https://doi.org/10.1007/s11266-022-00489-0>
16. Dany C. (2024). Between aid and rights: Humanitarian international NGOs responding to the crisis of European refugee protection. *Zeitschrift für Politikwissenschaft*. Vol. 34. pp. 355–372. URL: <https://doi.org/10.1007/s41358-024-00376-8>
17. Dekker R., Belabas W., Scholten P. (2015). Interethnic Contact Online: Contextualising the Implications of Social Media Use by Second-Generation Migrant Youth. *Journal of Intercultural Studies*. Vol. 36, Issue 4. pp. 450–467. URL: <https://doi.org/10.1080/07256868.2015.1049981>
18. Dekker R., Engbersen G. (2014). How social media transform migrant networks and facilitate migration. *Global Networks (Oxford): a journal of transnational affairs*. Vol. 14, Issue 4. pp. 401–418. URL: <https://doi.org/10.1111/glob.12040>
19. Defourny J., Nyssens M. (2010). Social enterprise in Europe: At the crossroads of market, public policies and third sector. *Policy and Society*. Vol. 29. Issue 3. pp. 231–242. URL: <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2010.07.002>
20. Dryden-Peterson S. (2016). Refugee Education: The Crossroads of Globalization. *Educational Researcher*. Vol. 45, Issue 9. pp. 473–482. URL: <https://doi.org/10.3102/0013189X16683398>
21. Espinoza V. M., Prieto Rosas V., Zapata G. P. et al. (2021). Towards a typology of social protection for migrants and refugees in Latin America during the COVID-19 pandemic. *Comparative Migration Studies*. Vol. 9. Article 52. URL: <https://doi.org/10.1186/s40878-021-00265-x>
22. Ersanilli E., Koopmans R. (2010). Rewarding Integration? Citizenship Regulations and the Socio-Cultural Integration of Immigrants in the Netherlands, France and Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 36, Issue 5. pp. 773–791. URL: <https://doi.org/10.1080/13691831003764318>
23. Fung A., Wright E. O. (Eds.). (2003). Deepening democracy: Institutional innovations in empowered participatory governance. New York: Verso. 312 p.
24. Golub S. (2003). Beyond rule of law orthodoxy: The Legal Empowerment Alternative. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace. 52 p.
25. Ginwright S. (2015). Hope and healing in urban education: How urban activists and teachers are reclaiming matters of the heart. New York: Routledge/Taylor & Francis Group. 170 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315757025>
26. Günzel E., Benz M., Petermann S. (2022). Migrant Organizations and Their Networks in the Co-Production of Social Protection. *Social Sciences*. Vol. 11. Issue 12. Article 585. URL: <https://doi.org/10.3390/socsci11120585>
27. Günzel E., Kellmer A., Klammer U., Schlee T. (2023). Contested Welfare: Migrant Organizations in Search of Their Role in the German Welfare State. *Social Sciences*. Vol. 12. Issue 2. Article 90. URL: <https://doi.org/10.3390/socsci12020090>
28. Hoesch K. (2024). Migrant Organisations on the Rise after 2015/2016? Between «Projectitis» and the Formation of New Structures and Types. *Social Sciences*. Vol. 13. Issue 4. Article 223. URL: <https://doi.org/10.3390/socsci13040223>
29. Jakimów M. (2017). Resistance through Accommodation: A Citizenship Approach to Migrant Worker NGOs in China. *Journal of Contemporary China*. Vol. 26. Issue 108. pp. 915–930. URL: <https://doi.org/10.1080/10670564.2017.1337316>
30. Jiang J., Korczynski M. (2024). The Role of Community Organisations in the Collective Mobilisation of Migrant Workers: The Importance of a ‘Community’-Oriented Perspective. *Work, Employment and Society*. Vol. 38, Issue 2. pp. 339–357. URL: <https://doi.org/10.1177/09500170221138008>

31. Kaurinkoski K. (2021). From Labour Migrants to a Diaspora Community? The Case of Ukrainian Migrants in Greece. *Balkanologie*. Vol. 16. No. 1. URL: <https://doi.org/10.4000/balkanologie.2750>
32. Lapshyna I. (2019). Do Diasporas Matter? The Growing Role of the Ukrainian Diaspora in the UK and Poland in the Development of the Homeland in Times of War. *Central and Eastern European Migration Review*. Vol. 8. No. 1. pp. 51–73. URL: <https://doi.org/10.17467/ceemr.2019.04>
33. Lapshyna I. (2022). Migration and Diaspora at Times of Crisis: Public Perceptions of Emigrants in Ukraine. *Diaspora Engagement in Times of Severe Economic Crisis. Migration, Diasporas and Citizenship*. Cham: Palgrave Macmillan. pp. 405–431. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-97443-5_17
34. Lam K. W. K. (2024). The Roles of Asylum Seeker-Led Organisations in Settlement Processes and Determinants: Evidence from Hong Kong. *Journal of International Migration and Integration*. Vol. 25. pp. 2431–2448. URL: <https://doi.org/10.1007/s12134-024-01179-0>
35. Magis K. (2010). Community Resilience: An Indicator of Social Sustainability. *Society & Natural Resources*. Vol. 23. Issue 5. pp. 401–416. URL: <https://doi.org/10.1080/08941920903305674>
36. Miller K. E., Rasmussen A. (2017). The mental health of civilians displaced by armed conflict: an ecological model of refugee distress. *Epidemiology and psychiatric sciences*. Vol. 26, Issue 2. pp. 129–138. URL: <https://doi.org/10.1017/S2045796016000172>
37. Mintzberg H. (1983). *Structure in fives: Designing effective organizations*. Hoboken, US: Prentice-Hall. 312 p.
38. Ociepa-Kicińska E., Gorzałczyńska-Koczkodaj M. (2022). Forms of Aid Provided to Refugees of the 2022 Russia–Ukraine War: The Case of Poland. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. Vol. 19. Issue 12. Article 7085. URL: <https://doi.org/10.3390/ijerph19127085>
39. Ostrom E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press. 280 p. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511807763>
40. Papadopoulos R. K. (2007). Refugees, trauma and Adversity-Activated Development. *European Journal of Psychotherapy & Counselling*. Vol. 9. Issue 3. pp. 301–312. URL: <https://doi.org/10.1080/13642530701496930>
41. Rother S. (2023). Multi-level migrant civil society activism in Southeast Asia. *Routledge handbook of civil and uncivil society in Southeast Asia (1st ed.)* / eds. by E. Hansson, M. L. Weiss. Routledge. pp. 346–360. URL: <https://doi.org/10.4324/9780367422080-25>
42. Provan K. G., Kenis P. (2008). Modes of Network Governance: Structure, Management, and Effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*. Vol. 18. Issue 2. pp. 229–252. URL: <https://doi.org/10.1093/jopart/mum015>
43. Rhodes R. A. W. (1997). *Understanding governance: Policy networks, governance, reflexivity and accountability*. Buckingham: Open University Press. 239 p.
44. Salamon L. M., Sokolowski S. W. (2015). *The Resilient Sector Revisited: The New Challenge to Nonprofit America*. Washington, US: Brookings Institution Press. 161 p.
45. Schweiger R. (2024). The role of non-state actors and cities in global migration and refugee governance. *Non-Governmental Organizations — Role and Performance in Turbulent Times*. IntechOpen. URL: <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.1005370>
46. Simich L., Beiser M., Mawani F. N. (2003). Social support and the significance of shared experience in refugee migration and resettlement. *Western journal of nursing research*. Vol. 25, Issue 7. pp. 872–891. URL: <https://doi.org/10.1177/0193945903256705>
47. Statistics Estonia (2025). Population figure. Retrieved July 30, 2025. URL: <https://stat.ee/en/find-statistics/statistics-theme/population/population-figure>

48. Sunata U., Tosun S. (2019). Assessing the Civil Society's Role in Refugee Integration in Turkey: NGO-R as a New Typology. *Journal of Refugee Studies*. Vol. 32. Issue 4. pp. 683–703. URL: <https://doi.org/10.1093/jrs/fey047>
49. Turcatti D. (2021). Migrant-led organisations as caring communities: towards a re-appreciation of the reciprocal dimension of care. *International Journal of Care and Caring*. Vol. 5. Issue 4. pp. 651–667. URL: <https://doi.org/10.1332/239788221X16226509568576>
50. UNHCR (2025). Ukraine Refugee Situation — Data Explanatory Note. Operational Data Portal. Retrieved July 30, 2025. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
51. Van Dongen E. (2022). «New Migrant» Organisations and the Chinese Diaspora State(s) in the Twenty-first Century: The Case of Japan. *China Perspectives*. Vol. 131. pp. 17–27. URL: <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.14338>
52. Whitley R. (2006). Project-based firms: new organizational form or variations on a theme? *Industrial and Corporate Change*. Vol. 15. Issue 1. pp. 77–99. URL: <https://doi.org/10.1093/icc/dtj003>
53. Williamson O. E. (1981). The Economics of Organization: The Transaction Cost Approach. *American Journal of Sociology*. Vol. 87. Issue 3. pp. 548–577. URL: <http://www.jstor.org/stable/2778934>
54. Zihnioğlu Ö., Dalkıran M. (2022). From social capital to social cohesion: Syrian refugees in Turkey and the role of NGOs as intermediaries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 48. Issue 11. pp. 2455–2472. URL: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2047908>